

SOSIOLINGVISTINEN KATSAUS SUOMALAISNUORTEN NYKYPUHEKIELEEN JA SEN TUTKIMUKSEEN

—•••—
HANNA LAPPALAINEN

Nuorten kieli on aina herättänyt negatiivisia tunteita vanhemmissa ikäpolvissa. Sosiolingvistiikassakin sitä on kuvattu eri tavoin. Monissa tutkimuksissa on korostettu nuorten tarvetta erottautua muista ikäpolvista — sekä itseään nuoremista että vanhemmista — ja tämä erottautumisen tarve näkyy myös kielessä (Chambers 1995: 167–176). Erottautuminen on usein nähty suoranaisena kapinana, ja varsinkin suomalaisen sosiolingvistiikan alkuaikoina nuorten kieltä luonnehdittiin antinormatiiviseksi (esim. Paunonen 1982a: 146–149). Ruotsalaistutkija Ulla-Britt Kotsinas taas on korostanut nuorten verbaalista luovuutta ja kielellä leikittelyä (1994: 23–25).

Nuorten kieli on ollut sosiolingvistiikassa tutkimuksen kohteena alusta lähtien. Jo William Labov tarkasteli tutkimuksissaan nuoria sekä yhtenä ikäryhmänä muiden joukossa (1972) että pelkästään (1977). Myöhemmissä tutkimuksissa on esimerkiksi analysoitu yhden tai useamman nuorista koostuvan sosiaalisen verkon kielenkäyttöä (Cheshire 1982; Eckert 1989). Variaationtutkimus on painottunut pitkälti äänne- ja muoto-opillisten piirteiden tarkasteluun, mutta myös nuorten sanastoon, keskustelutyylisiin ja kertomiseen on kiinnitetty huomiota (Labov 1977; Nordberg 1985, 1992; Kotsinas 1994; Cheshire 2000). Aineistona sosiolingvistisissä tutkimuksissa on käytetty perinteisesti haastatteluja, mutta arkikeskustelujakin on analysoitu.

Tässä katsauksessa tarkastelen suomalaisnuorten puhekieltä ja siitä tehtyä tutkimusta lähinnä variaationtutkimuksen valossa. Suhteutan tuloksia sekä ulkomaiseen sosiolingvistiseen tutkimukseen että sosiologisiin nuorisotutkimuksiin. Pääpaino on 1990-luvun variaationtutkimuksen esittelyssä useastakin eri syystä. Ensinnäkin enin osa nuorten kielestä tehdystä tutkimuksesta on tehty nimenomaan variaationtutkimuksen piirissä. Keskeyttämistä 1990-lukuun perustelen sillä, että haluan valaista nimenomaan nykynuorten puhumaa kieltä ja pohtia tulevan tutkimuksen tarpeita. 1990-luvun painottaminen on aiheellista myös siksi, että viime vuosikymmenen tutkimus on hajallaan opinnäytetoissa (ks.

kuitenkin Makkonen ja Mantila 1997), kun taas aiemmasta tutkimuksesta on saatavilla painettujakin lähteitä (esim. Mielikäinen 1980a, 1982; Jonninen-Niilekselä 1982b; Paunonen [1982] 1995; Suojanen 1985). Vaikka painopiste onkin 1990-luvussa, aiempaa tutkimusta ei voi kuitenkaan sivuuttaa. Karkeasti yleistäen voi nimittäin sanoa, että 1990-luvun nuorten puhekielestä hahmotuva kuva ei radikaalisti poikkea 1970- ja 1980-luvun tutkimuksen paljastamista tuloksista: samat tendenssit ovat olleet näkyvissä jo aiemmin.¹

NUORUUDEN JA NUORISON MÄÄRITTELYSTÄ

Nuorisotutkimuksessa on ollut hyvin vaihtelevia käsityksiä siitä, mistä nuoruuden historia alkaa. Monet tutkijat ovat olleet sitä mieltä, ettei nuorisoa ja nuoruutta olisi ollut ennen modernia teollistunutta yhteiskuntaa; osa on jopa katsonut, että nuoruuden historia alkaisi vasta 1900-luvun nuorisokulttuurin synnystä. Toisaalta kuitenkin nuoruudelle tyyppisiä käyttäytymismuotoja on tunnistettavissa jo satojen vuosien takaa. (Ks. tark. Puuronen 1997: 14–44 ja siinä mainittu kirjallisuus.)

Ylipäätään nuoruuden määrittely on osoittautunut ongelmalliseksi. Nuoruutta on pidetty lapsuuden ja aikuisuuden välivaiheena, mutta sen rajat kumpaankin suuntaan ovat häilyviä. Ranskalainen sosiologi Olivier Galland (1995) on nuoruutta määrittellessään kiinnittänyt huomiota yhteiskunnallisiin tekijöihin. Nuoruus muistuttaa hänen mukaansa lapsuutta siten, että ihminen on silloin vahvasti kodin ja koulun vaikutuspiirissä. Nuori ei ole saavuttanut itsenäistä taloudellista asemaa eikä kaikkia sosiaalisia ja kansalaisoikeuksia. Gallandin mukaan nuoruuden erottaa sekä aikuisuudesta että lapsuudesta se, että ihminen on silloin paljolti riippuvainen samanikäisten muodostamasta vertaisryhmästä, joka vaikuttaa hänen tapoihinsa ja mieltymyksiinsä. Hän erottelee aikuisuuteen siirtymisessä neljä päävaihetta: koulunkäynnin lopettamisen, työelämän aloittamisen, lapsuuden kodista lähtemisen ja oman perheen perustamisen. Viime vuosina on kiinnitetty huomiota nuoruuden pidentymiseen molemmista päistä: nuorten fyysinen kehitys on aikaistunut, ja toisaalta siirtyminen työelämään on pidentyneiden opiskeluaikojen vuoksi lykkääntynyt. Varsinkin nykyään, kun työ- ja opiskeluvaiheen raja on kadonnut ja nämä vaiheet usein jatkuvasti vuorottelevat, aikuisuuteen siirtyminen ei ole selkeä siirtymä vaan vähittäinen prosessi. (Aapola 1999: 22–23; Puuronen 1997: 151–157; Lähteenmaa 2000: 18.)

Aikuisuuteen on myös monia erilaisia reittejä. Kronologisen iän sijasta esiin on nostettu elämänvaihe ja muut tavat tarkastella ikää, esimerkiksi institutionaalista, sosiaalisesta, ruumiillisesta ja kokemuksellisesta näkökulmasta. (Aapola 1999: 25–35; 223–253.) Viime aikoina onkin korostettu — myös sosiolingvistiikassa (Eckert 1997: 154–158) —

¹ Katsaus pohjautuu kesällä 2000 pitämiini esitelmiin nuorten kielestä (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 20.6.2000, WSOY:n palauteseminaari nuortenkirjan kirjoittajille Orivedellä 5.–7.7.2000, Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen foorumi Järvenpäässä 1.–2.8.2000 ja Ulkomaanlehtorien opinto- ja neuvottelupäivät Helsingissä 2.–4.8.2000). Kiitän kaikkien tilaisuuksien osanottajia kiinnostavista kysymyksistä ja kommentteista; erityiskiitokset Pirjo Hiidenmaalle, jonka aloitteesta koko prosessi lähti liikkeelle. Kirjoituksen aiempaa versiota ovat kommentoineet Virittäjän nimettömät arvioijat, joille esitän kiitokset kriittisestä mutta hyödyllisestä palautteesta, sekä Päivi Nieminen, Pirkko Nuolijärvi ja Johanna Vaattovaara, joiden rohkaisusta ja tarkoista huomioista olen myös hyvin kiitollinen. Puutteista kannan vastuun itse.

että tiettyihin ikävuosiin takertumisen sijasta olisi viisaampaa tarkastella yksilön elämänvaihetta ja vertailla suunnilleen samanlaisessa tilanteessa olevia yksilöitä toisiinsa. Iän lisäksi tutkijoita on puhuttanut nuorisoinen heterogeenisuus: yksilölliset ja eri alaryhmien erot peittyvät helposti, kun nuorisosta puhutaan ikään kuin se olisi yhtenäinen joukko. (Hoikkala 1989: 22–23; 1993: 15–19; Lähteenmaa 1991: 262; 2000: 48–49.)

Sosiolingvistikissa variaation tutkimuksissa nuoriksi on saatettu nimittää yhtä lailla 10–kuin 30-vuotiaitakin. Esimerkiksi murteenseuraututkimuksissa käytetty ikäryhmä, 10–15-vuotiaat, on tässä suhteessa ongelmallinen: puhuako lapsista vai nuorista? Tässä artikkelissa päähuomioni kohteena ovat noin 13–20-vuotiaitten kielestä tehdyt havainnot. Koska nuoret on eri tutkimuksissa määritelty eri tavoin ja ikäjakauma nuorten ryhmän sisällä on toisinaan suuri, mukana on kuitenkin myös sekä hieman nuorempia että vanhempia.

NUORTEN KIELI SUOMALAISEN SOSIOLINGVISTIIKAN TUTKIMUSKOhteena

Suomalaisen sosiolingvistisen tutkimuksen alkuna voi pitää 1970-luvulla neljässä kaupungissa toteutettua Nykysuomalaisen puhekielen murros -hanketta, jonka kussakin osatutkimuksessa oli mukana kymmeniä eri-ikäisiä ja eri koulutus- tai sosiaaliryhmiä edustavia miehiä ja naisia — myös nuoria. Hankkeen pohjalta ilmestyi raportteja (Mielikäinen 1980a, 1981a, 1981b, 1986; Suojanen 1981, 1985; Jonninen-Niilekselä 1982b; Paunonen [1982] 1995) ja pro gradu -tutkielmia pääasiassa 1980-luvun alkupuolella. Tätä seurannut sosiolingvistinen tutkimus on pitkälti toteutettu samaan tapaan: kolmen tai neljän eri ikäryhmän kielestä on yleensä tarkasteltu suhteellisen helposti kvantifioitavia äänne- ja muotopiirteitä. Etenkin viime vuosina on usein kuitenkin keskitytty vain yhden tai kahden ikäryhmän, tavallisimmin nuorimpien ikäryhmien kieleen. (Ks. Mantila 1997: 2–5.) Pelkästään nuorten kieltä käsittelevät tutkimukset ovat olleet poikkeuksetta opinnäytetöitä. (Ks. tarkemmin suomalaisesta variaation tutkimuksesta esim. Juusela 1994: 28–44.)

Kun tutkimus 1970-luvulla keskittyi suomalaisiin kaupunkipuhekieliin, 1980- ja 1990-luvuilla painotus oli selvästi maaseutupaikkakuntien kielessä. Esimerkiksi 1990-luvun variaation tutkimusta edustavista pro gradu -tutkielmista yli puolet käsittelee maaseutupaikkakuntien puhekieltä.² Tämä on syytä pitää mielessä, kun tarkastelen seuraavissa luvuissa näistä tutkimuksista saatuja tuloksia, asuunhan kuitenkin enemmistö suomalaisista kaupunkimaisissa kunnissa. Erikseen on syytä mainita Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen organisoima murteenseuruuhanke, jonka puitteissa on tehty tutkimusta kymmenellä maaseutupaikkakunnalla (kooste murteenseuruun ensimmäisestä kierroksesta, ks. Nuolijärvi ja Sorjonen, tulossa). Kaikkiaan Suomessa valmistui 1990-luvulla noin 70 (las-kutavasta riippuen) sosiolingvististä tutkielmaa, joissa tarkastellaan eri ikäpolvien kielellistä variaatiota tai pelkästään nuorten kieltä. Vaikka tietoa on siis varsin paljon, se on hajallaan kymmenissä eri opinnäytetöissä. Siksi onkin aika tehdä yhteenvetoa ja pohtia tulevan tutkimuksen tarpeita.

² Vaikka noin kaksi viidestä tutkimuksesta koskee kaupunkipuhekieltä, on syytä huomata, että tutkimukset ovat vahvasti painottuneet muutamalle paikkakunnalle; esimerkiksi neljäsnieljästä käsittelee Tampereen puhekieltä.

NUORILLE YHTEISIÄ PIIRTEITÄ: NUORTEN JA AIKUISTEN KIELELLISISTÄ EROISTA

Sosiolingvistiikan alusta lähtien on kiinnitetty huomiota iän merkittävyyteen sosiaalisena taustamuuttujana. Tulosten perusteella se on osoittautunut tärkeimmäksi kielellisten erojen selittäjäksi. Nuorten ja aikuisten välisiä kielellisiä eroja on tavallisimmin selitetty nuorten haluna irrottautua vanhemmistaan ja osoittaa yhteenkuuluvuuttaan omaan ikäryhmäänsä (Paunonen 1982a: 146–149; Chambers 1995: 167–176).³ Vaikka nuorten on havaittu saavan pääasialliset kielelliset mallinsa omilta ikätovereiltaan (esim. Thelander 1979b: 106–107; Chambers 1995: 167–169), on suomalaistutkimuksissa viitteitä myös siitä, että vanhempien alueellisella ja sosiaalisella taustalla saattaa joissakin tapauksissa olla merkitystä ja nämä taustatekijät voivat selittää nuorten keskinäisiä eroja (ks. esim. Mielikäinen 1981c: 109–111; Paunonen [1982] 1995: 82–83; Kananen 1994).

ÄÄNNE- JA MUOTO-OPILLISIA EROJA

Suomalaisaikuisten ja -nuorten kielen voi sanoa karkeasti eroavan toisistaan siten, että nuoret käyttävät vähemmän suppea-alaisia ja siten leimallisia murrepiirteitä kuin aikuiset. Tämä ero on ollut näkyvissä jo 1970-luvulta lähtien — itse asiassa jo aiemminkin, sillä jo sata vuotta sitten murteentutkijat havaitsivat eroja ikäryhmien välillä; nämä havainnot olivat kuitenkin satunnaisia, olivathan tutkimuksen tavoitteet tuolloin toisenlaiset (Mielikäinen 1980b: 3–4, 7; Nuolijärvi 1988: 139–151).⁴ Harri Mantila (1997) on jaotellut puhekielen piirteitä viiteen eri ryhmään niiden alueellisen edustuksen ja nykykielisen variaation perusteella (vrt. Mielikäinen 1982: 281–287). Lähtökohtana on se havainto, että murteellisuuden säilyminen ja tasoittuminen on hyvin piirrekohtaista. Nuoret näyttävät suosivan ennen muuta laajalevikkisiä puhekielisyyspiirteitä, jotka eivät leimaa puhujaansa selvästi minkään alueen edustajaksi. Osa näistä piirteistä on levinnyt jo niin voimakkaasti, etteivät ne erottele ikäryhmiä — eivätkä muitakaan ryhmiä toisistaan — vaan ne ovat yhtä lailla nuorten ja vanhojen, naisten ja miesten ja kaupunkilaisten ja maaseudulla asuvien käytössä. Tällaisia yleisiä ja neutraaleja puhekielen piirteitä ovat esimerkiksi *se-* ja *ne-*pronominien käyttö 3. persoonassa *hän-* ja *he-*pronominien sijasta ja monikon 1. ja 3. persoonan inkongruentit muodot (esim. *me mennään ja pojat pelaa*).⁵ Sellaiset piirteet, joissa variantteja on kolme (esim. *kauhia ~ kauhea ~ kauhee*), nuoret suosivat yleiskielisten (esim. *kauhea*) ja (suppealevikkisten) murteellisten varianttien (esim. *kauhia*) sijasta usein laajalevikkisiä puhekielen variantteja (esim. *kauhee*) enemmän kuin heitä vanhemmat; näitä Mantila kutsuu yleistyviksi puhekielen piirteiksi. (Mantila 1997: 11–19; ks. myös Mielikäinen 1982: 281–286.)

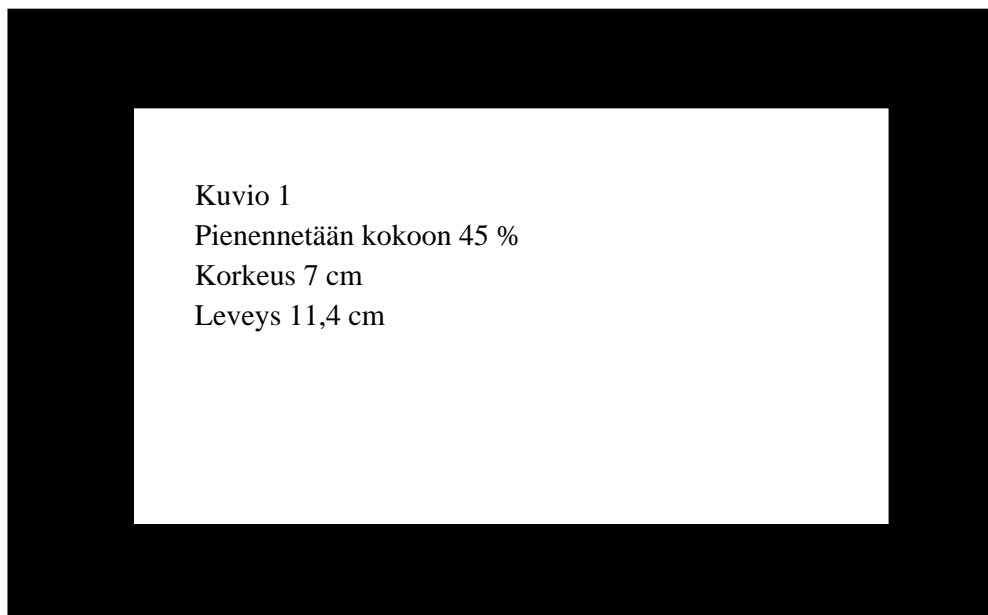
³ On kuitenkin muistettava, etteivät ainoastaan nuoret ole aktiivisia toimijoita, vaan muutkin ikäryhmät orientoituvat erilaisiin ryhmiin ja sosiaalisiin muutoksiin.

⁴ Ks. tark. sosiolingvistiikan ja dialektologian suhteesta Siitonen 1981; Mielikäinen 1982: 277–280.

⁵ Samat piirteet ovat hyvin yleisiä myös nuorten kirjoittamassa ja nuorille kirjoitetuissa puhekielissä teksteissä, kuten nuortenpalstojen kirjeissä (Lindén 1994; Strömsholm 1999) ja nuortenkirjoissa. Nuorten sähköpostiviestien ja tekstiviestien puhekielisyyspiirteitä ei ole toistaiseksi systemaattisesti tutkittu, mutta tulokset olisivat todennäköisesti samansuuntaisia. Kiinnostava on myös Maarit Mertaniemen (1992) havainto, että kouluikäisillä on vaikeuksia tunnistaa monia näistä piirteistä kirjakielen normeista poikkeaviksi.

Kuvio 1 havainnollistaa eri ikäryhmien eroja *eA*-yhtymän käytössä kolmella paikkakunnalla, alasatakuntalaisella Alastarolla (Kurki 1998a: 62–66; liite 6, taulukko 16), eteläpohjalaisella Alavudella (Heikkilä 1992: 54) ja keskipohjalaisessa, kaksikielisessä Kokkolassa (Lähteenmäki 1997: 92). Näiden kaikkien paikkakuntien murteeseen on vanhastaan kuulunut *iA*-variantti. Vaikka murteellisen ja yleiskielisen variantin asema on näillä paikkakunnilla niin kielihistoriallisista kuin -sosiologisista syistä erilainen, tendenssi on kuitenkin samansuuntainen: laajalevikkinen *ee* variantti on yleistymässä, ja nuoret suosivat tätä varianttia enemmän kuin keski-ikäiset ja vanhat.

Kun valinta on tehtävä kahden, yleiskielisen (esim. *maa, pää*) ja negatiivisesti leimautuneen murrevariantin (esim. *mua, piä*) välillä, yleiskielinen variantti yleensä voittaa. Jotkut murrepiirteet ovat kuitenkin yllättävän vahvoilla, jopa niin, että nuoret suosivat niitä enemmän kuin aikuiset, kuten tuonnempana käy tarkemmin ilmi. (Mantila 1997: 19–22.)

SANASTOEROJA

Slangi ja kiroilu

Usein nuorten yhteydessä mainitaan sellaiset sanastopiirteet kuin kiroilu ja slang. Ahkerimpina slangin suosijoina on pidetty 10–16-vuotiaita (Suojanen 1982: 157), mutta sanastoa hyödyntävät myös heitä vanhemmat. Kotsinas on kuitenkin tehnyt kiinnostavan havainnon: kiro sanoja ja slangisanastoa esiintyy hänen tukholmalaisnuorten keskusteluista koostuvassa aineistossaan suhteellisen vähän; slangisanaston osuus on noin 3,1 % ja kiro sanojen osuus noin 0,5 % (1994: 59–62; ks. myös Olli 1986: 3). Nuorten kielen tutkimus on aiemmin keskittynyt hyvin pitkälti alimpiin sosiaaliryhmiin kuuluvien nuorisojengien kielen tarkasteluun (esim. Labov 1977; Cheshire 1982), mikä on ehkä liiaksi korostanut tämäntyyppisiä piirteitä. Sekä kiroilemisessa että slangin käytössä yksilöiden ja eri alaryhmien väliset erot ovat todennäköisesti hyvinkin suuria. Ne harvat ikäryhmien slangin käyttöeroja koskevat tutkimukset, jotka on toistaiseksi tehty, kuitenkin vahvistavat sen

oletuksen, että nuorilla slangisanaston osuus on selvästi suurempi kuin keski-ikäisillä ja vanhoilla (ks. Olli 1986: 4–7; Kuutti 1991).

Slangin syntyjuuret ovat kaksikielisessä Helsingissä, jossa slangi oli alkuaan työläis-kaupunginosien poikien ja miesten katukieltä. Nykyään suurta osaa slangista voi pitää niin sanottuna yleisslangina, joka on tuttua ympäri Suomen ja kuuluu nimenomaan nuorten kieleen — sukupuolesta riippumatta. Aiemmin suuri osa sanastosta oli vierasperäistä, ensin ruotsalaista, myöhemmin englanninkielistä alkuperää, mutta nykyslangi on pitkälti suomalaislähtöistä; johtaminen ja ketjuuntuminen leimaavat sananmuodostusta. (Nahkola 1999a; 1999b; Paunonen 2000a: 25–32, 35–37.) Slangin suomalaislähtöisyys käy ilmi hyvin myös esimerkiksi jyväskyläläisten (Kuivaniemi 1998) ja tamperelaisten (Sillanpää 1999) koululaisslangia tarkastelevista opinnäytetöistä.

Merkittävin tutkimus slangista on Heikki Paunosen laatima Helsingin slangia koskeva sanakirja (2000b), jossa on mukana myös uutta nuorten käyttämää slangisanastoa. Toistaiseksi tutkimus on keskittynyt slangin tuntemuksen selvittämiseen (ks. kuitenkin Olli 1986; Kuutti 1991; Airasvirta 1994).⁶ Siksi tulevaisuudessa olisikin kiinnostavaa tutkia enemmän slangin todellista käyttöä ja sen funktioita nuorten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tähän tarkoitukseen tutkijan ja informantin välisiä haastatteluja sopivampia olisivat nuorten keskinäiset, mahdollisimman spontaanit keskustelut.

Diskurssipartikkelit ja intensiteettiadverbit

Nuorten kielelle on pidetty luonteenomaisina diskurssipartikkeleita (esim. Kotsinas 1994: 71; Kunelius 1998: 1; diskurssipartikkeleista yleisemmin ks. Hakulinen 1989: 116–123; Tiittula 1992: 62). Tavallisimpia ovat *nii(n)ku* (< *niin kuin*) ja *t(u)ota* (< *tuota*). Sosiolingvistikissa kirjallisuudessa näitä partikkeleita on nimetty varhempien tutkimusten (esim. Ravila 1945: 15; Penttilä 1965: 420–425) tapaan täytelisäkkeiksi, joskus myös tilkesanoiksi. Nimityksiä ei voi pitää onnistuneina, sillä puhuttua kieltä lähestytään tällöin kirjoitetun kielen näkökulmasta — tuovathan täytelisäke ja tilkesana mukanaan implikaation jostakin turhasta ja ylimääräisestä. Pragmaattisia partikkeleita on toistaiseksi tutkittu vähän, eikä niiden käytöstä ole vielä kovin paljon tietoa, mutta tähänastinenkin tutkimus on jo osoittanut, että niillä on monia, varsinkin vuorovaikutuksen ja puheen tuottamisen kannalta merkittäviä funktioita (ks. Hakulinen 1989: 116–117; Tiittula 1992: 75–77; Kunelius 1998).⁷

Turun ja Tampereen puhekielen tutkimukset vahvistavat yleistä oletusta siitä, että nuoret suosivat diskurssipartikkeleita enemmän kuin keski-ikäiset ja vanhat, sen sijaan jyväskyläläisistä runsaiten niitä käyttävät keski-ikäiset (Vuorinen 1979: 76–77; Huttunen 1986b: 85–86; Lehtimäki 1996: 94–97). Kaikista edellä mainituista tutkimuksista käy ilmi, että

⁶ Tutkimuksissa on tyypillisesti joko pyydetty antamaan slangivastineita tietyille yleiskielisille ilmauksille (esim. Saanilahti ja Nahkola 1991; Sillanpää 1999) tai tunnistamaan slangisanojen merkitys (esim. Joki-Pesola 1993).

⁷ Sosiolingvistikissa tutkimuksissa ei ole kuitenkaan väitetty, että niin sanotut täytesanat olisivat viestintätilanteen kannalta merkityksettä. Huomio on kiinnittynyt kuitenkin lähes yksinomaan diskurssipartikkeleiden tehtäviin puheen prosessoijina (esim. Vuorinen 1979: 75, 107–109; Huttunen 1986b: 87–96); niiden vuorovaikutuksellisiin ja tekstuaalisiin funktioihin ei ole päästy juuri käsiksi. Myös nimityksen täytelisäke ongelmallisuudesta on keskusteltu (esim. Huttunen 1986b: 96).

nuoret käyttävät *niinku*-partikkelia enemmän kuin vanhat.⁸ *Niinku*- ja *tuota*-partikkelien tulosta nuorten puhekieleen ei ole tarkkaa tietoa, mutta mistään uudesta ilmiöstä diskurssipartikkelien käytössä ei ole kysymys. *Tuota*-sanana partikkelikäytöstä on runsaasti havaintoja jo vanhoista murteista (ks. esim. Pihlaja 1971), *niinku*-partikkelin yleistymisen otaksutaan alkaneen 1960-luvulla (ks. Vuorinen 1979: 81–82; Kunelius 1998: 1). Maarit Lehtimäen (1996: 113–115) tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että ainakin tampere-laisten puheessa diskurssipartikkelien käyttö olisi lisääntynyt 1950-luvulta 1990-luvulle.

Eri-ikäisten sanastoeroja on tarkasteltu myös intensiteettiadverbien avulla. Usein on oletettu, että nuoret käyttävät niitä enemmän kuin heitä vanhemmat. Johanna Kurelan tutkimus (1996) Helsingin puhekielen intensiteettiadverbeista tukee 1990-luvun aineiston osalta tätä käsitystä: nuoret suosivat näitä adverbeja enemmän kuin keski-ikäiset ja vanhat; 1970-luvulla keski-ikäiset sen sijaan käyttivät niitä enemmän kuin nuoret. 20 vuodessa nuorten intensiteettiadverbien käyttö näyttää kaiken kaikkiaan lisääntyneen. Ikäryhmien välillä on eroja myös lekseemien valinnassa: nuorilla *tosi* on korvannut vanhempien suosiman *hyvin*-adverbin. (Ks. tark. Kurela 1996: 70–72, 121.) Intensiteettiadverbeja on tutkittu myös Jyväskylän (Huttunen 1986a) ja Tampereen puhekielestä (Lehtonen 1997).

HETEROGEEENINEN NUORISO: NUORTEN KESKINÄISISTÄ KIELELLISISTÄ EROISTA

Edellä olen kiinnittänyt huomiota nuorten ja aikuisten välisiin eroihin. Kun seuraavaksi tarkastelen alueellisia, sukupuolittaisia, sosiaali- ja koulutusryhmittäisiä sekä asenteisiin liittyviä eroja, on vielä syytä korostaa idiolektien merkitystä. Vaikka joitakin eroja näillä parametreilla on havaittavissa, erot ovat usein hyvin pieniä eivätkä monestikaan tilastollisesti merkitseviä. Sen sijaan yksilöt poikkeavat lähes aina kielellisesti toisistaan. Olennaista on myös korostaa muuttujien yhteenkietoutuneisuutta: esimerkiksi sosiaaliryhmää ja sukupuolta ei ole todellisuudessa mielekästä käsitellä toisistaan irrallaan. (Ks. esim. Mielikäinen 1981c: 104–124; 1988: 93–97; Nuolijärvi 1986: 213–238; 1994). Vaikka pääosa tarkastelemistani tutkimuksista on tehty 1990-luvulla ja parametrit ovat periaatteessa olleet samantapaisia, aineistojen eri-ikäisyys, -kokoisuus ja -tasoisuus on silti hyvä pitää mielessä niitä vertailtaessa.

ALUEELLISET EROT

Vaikka alueelliset erot näyttävät niin sanottujen perinteisten piirteiden valossa tasoittuneen, kun varsinkin nuoret suosivat laajalevikkisiä puhekielen piirteitä, nuortenkaan puhe ei ole silti kautta maan yhtenäistä. Eri puolilla asuvia nuoria erottavat yhä ainakin seuraavat piirteet:

1. **Persoonapronominit.** Vaikka yksikön 1. persoonassa *mä* on yleistynyt monin paikoin nuorten puheessa (esim. Mielikäinen 1980c: 131–136; Liedes 1981: 98–101; Lap-

⁸ Eri tutkimusten vertailua kuitenkin vaikeuttaa se, että diskurssipartikkelien laskentaperiaatteet vaihtelevat tutkimuksittain, eivätkä ne aina ole mielestäni tarkoituksenmukaisia.

palainen 1996: 20–21; Pohjolainen 1998: 60–63), *mie* on säilynyt varsin hyvin sekä Etelä- että Pohjois-Karjalassa (esim. Stockmakari 1988: 101–108; Pajarinen 1995: 39–46), samoin osissa Peräpohjolaa (esim. Pelttari 1996: 63–66). Monikossa *myö* on onnistunut myös säilyttämään asemiaan ainakin itämurteisilla maaseutupaikkakunnilla (esim. A. Heikkinen 1992: 141; Pajarinen 1995: 49–50).

2. **Yleiskielen *d:n* edustus.** Itämurteissa sekä keski-, pohjois- ja peräpohjalaisissa murteissa yleiskielen *d:n* vastineena on vanhastaan ollut kato tai siirtymä-äänne. Tämä on osoittautunut useissa tutkimuksissa yhdeksi parhaiten säilyneeksi murrepiirteeksi (esim. A. Heikkinen 1992: 80–98; Pelttari 1996: 69–76; Pohjolainen 1998: 17–25). Muutoksesta kuitenkin kertoo se, että etenkin lyhyen vokaalin jäljessä *d* on nuorilla yleistynyt (esim. Silvennoinen 1980: 96–105; Kyllönen 1993: 74–83). Läntiset variantit ovat säilyneet heikommin: Lounaismurteissa *r:n* on syrjäyttänyt *d* (Suojanen 1985: 31–34; Nyström 1997: 1–27; Kurki 1999: 127–131), hämäläismurteista *l:n* voi sanoa nuorten ja jo keski-ikäistenkin kielestä kadonneen; myös *r* on niistä väistymässä. *d:n* rinnalle on hämäläisnuorten puheessa yleistynyt kato — mutta vain määräasemissa ja -lekseemeissä: katovariantit keskittyvät pitkälti numeraaleihin (*yhen, kahdeksan*) ja muutamiin muihin *ht*-yhtymän astevaihtelutapauksiin. (Esim. Lappalainen 1996: 22; Parikka 1996: 12–30; Haikonen 1999: 13–25.) *r* ja sen yksitäräinen variantti ovat sen sijaan säilyttäneet asemiaan Etelä-Pohjanmaalla (Tuominiemi 1999: 20–36).

3. **Geminaatioilmiöt.** Yleisgeminaatio on väistynyt monilta reuna-alueilta (esim. Silvennoinen 1980: 89–95; Jonninen-Niilekselä 1982a: 156–160; Nahkola 1987) ja nuorten puheesta joistakin ydinalueen kaupungeistakin, esimerkiksi Kuopiosta (Pohjolainen 1998: 11–16), mutta sekä pohjois- ja peräpohjalaismurteissa että osissa Savoia se on edelleen hyvissä voimissa (esim. A. Heikkinen 1992: 27–38; Makkonen 1997: 84, 85; Pelttari 1996: 54–56). Itämurteiden erikoisgeminaation on havaittu jopa vahvistuvan ja leviävän uusille alueille (Palander 1987; Pajarinen 1995: 68–74; Hekkala 1996: 57–58). Lounaismurteiden erikoisgeminaatiota on nuorimmilla keskimäärin vähemmän kuin vanhemmilla, mutta se on yhä nuorimmankin polven käytössä (Nyström 1997: 55–57; Kurki 1998b: 64–78).

4. **Inessiivin päätte.** Läntinen *-sA*-variantti on edelleen osassa rannikon pohjalais- ja satakuntalaismurteita nuortenkin puheessa yleisessä käytössä (Hekkala 1996: 27–30; Kurki 1998a: 39–43; Päivärinta 1999: 58–62). Loppuheittoinen inessiivi näyttää säilyneen hyvin entisillä esiintymisalueillaan Etelä-Pohjanmaalla sekä Porista seudulta kaakkoismurteisiin ulottuvalla rannikkovyöhykkeellä, jossa loppuheittoa esiintyy muissakin paikallissijoissa (esim. Salomaa 1979: 114–121; Salonen 1995: 56–66. M. Lehtinen 1996: 31–34; Nyström 1997: 59–60; Tuominiemi 1999: 165–174).⁹

5. **Švaavokaalin käyttö** on selvästi sukupuolia erotteleva piirre — pojat käyttävät sitä enemmän kuin tytöt — mutta sitä voi pitää edelleen myös alueellisesti erottelevana piirteenä. Sitä esiintyy yhä savolaismurteissa ja suurimmassa osassa pohjalaismurteita (Kyllönen 1993: 90–97; Hekkala 1996: 32–37; Päivärinta 1999: 63–68).

6. **Jälkitavujen *iA*- ja *UA*-yhtymien edustus.** Useimmissa suomen murteissa nämä vokaaliyhtymät ovat edustuneet yleiskielen tapaan monoftongiutumattomina (*iA*, *UA*) (ks. vanhasta levikistä Kettunen 1940, kartta 197). Näin näyttää olevan edelleenkin, sillä

⁹ A:n loppuheittoisuus ja loppuheitottomuus erottelevat toki suomalaisnuoria muissakin paikallissijoissa kuin inessiivissä.

monoftongiutuneet *poikii, kouluu* -muodot eivät ole juuri levinneet uusille alueille (ks. esim. Parikka 1996: 46–47; Pohjolainen 1998: 38–41). Sen sijaan entisillä esiintymisalueillaan, esimerkiksi etelä- ja kaakkoishämäläisissä murteissa, monoftongiutunut *ii, UU* -variantti on säilynyt yleensä hyvin (esim. Paunonen [1982] 1995: 106–150; Lappalainen 1996: 25–26). Lounaismurteissa monoftongiutuneesta *ii, UU* -variantista syntynyt *i, U* -variantti näyttää edelleen olevan hengissä (Nyström 1997: 33–37).¹⁰

Vaikka nuoret käyttävät näissä piirteissä murteellisia variantteja lähes aina vähemmän kuin heitä vanhemmat, alueelliset variantit ovat kuitenkin säilyneet siinä määrin, että esimerkiksi pohjalaiset, savolaiset, lappilaiset ja lounaissuomalaiset voi erottaa toisistaan. Säilyneille murteellisuuksille on yhteistä se, että mikään niistä ei ole käytössä pelkästään yhdellä murrealueella eikä niiden avulla voi tarkasti paikallistaa puhujaa (vrt. Thelander 1979a: 112–116; Paunonen 1982b: 51–52). Tässä yhteydessä on syytä kuitenkin korostaa yksilöiden välisiä eroja: useimmissa tutkimuksissa nuortenkin kokonaismurteellisuudessa saattaa olla kymmenien prosenttiyksiköiden välisiä eroja. Näihin eroihin on kiinnitetty viime aikoina lisääntyvässä määrin huomiota (esim. Riionheimo 1993; Pajarinen 1995; Pohjolainen 1998; huom. kuitenkin jo esim. Mielikäinen 1981c: 104–124; Jonninen-Niilekselä 1982a; Paunonen [1982] 1995).

Edellisten lisäksi on vielä suppea-alaisia piirteitä, jotka — yllättävää kyllä — ovat säilyneet myös nuorten kielessä. Esimerkiksi Liperissä *mie* on jopa vahvistanut asemiaan (Pajarinen 1995: 39–46), Oulun seudulla *tekkiin, lukkiin* -imperfekti on erityisesti nuorten suosiossa (Riihiaho 1990: 81; Haapasalo 1996: 40–50; Hamari 1997: 179–186) ja Tornionjokilaakson Pellossa niin sanotuilla metateettisilla *h*-muodoilla näyttäisi olevan prestiisiä (Vaattovaara 1999: 81–84). Ainakin Liperin ja Pellon tapauksissa murteellisten varianttien lisääntymisen taustalla voi ounastella olevan alueidentiteetin vahvistumiseen liittyviä seikkoja. Seuraavalla sivulla oleva kuvio 2 havainnollistaa Liperissä tapahtunutta kehitystä. Aiemmin savolainen *minä*- ja karjalainen *mie*-variantti ovat esiintyneet rinnan, mutta koululaisten ryhmän varioimattomuus osoittaa, että *mie* on voittanut kilpailun. Mielenkiintoista tuloksessa on ennen muuta se, että *mie* on saavuttanut näin yksinomaisten aseman, eikä sen rinnalla käytetä varsin yleissuomalaista *mä(ä)*-varianttia. (Pajarinen 1995: 41–48.)

Helsingin puhekielen vaikutus

1970-luvulta lähtien on pohdittu sitä, mikä vaikutus on Helsingin puhekielellä. Viime vuosina kysymys on tullut entistäkin ajankohtaisemmaksi median puhekielistymisen myötä (ks. Paananen 1996; Makkonen-Craig 1996; 1999; Nuolijärvi ja Tiittula 2000: 224–248). Esimerkiksi sellainen helsinkiläisyytenä pidetty piirre kuin omistusliitteetön *mun kirja* -tyyppi näyttää selvästi syrjäyttäneen 20 vuodessa tamperelaisnuorilta hämäläisen *mun kirjani* -variantin: sen osuus on kasvanut 57 prosentista yli 90 prosenttiin (Parikka 1996:

¹⁰ Eroja on kyllä myös *eA*- ja *OA*-yhtymien edustuksessa: eteläpohjalaisissa sekä keski- ja pohjoispohjalaisissa murteissa murteelliset *iA*- ja *UA*-variantit ovat edelleen yleisessä käytössä (esim. Puusaari 1994: 67–74; Hekkala 1996: 19–26). Monin paikoin ne ovat kuitenkin selvästi väistymässä monoftongiutuneen variantin tieltä (ks. kuviota 1; Haapasalo 1996: 52; Tuominiemi 1999: 79–100). Listaani voisi lisätä tietyn varauksin myös jälkitaivujen vokaalien välisen *h:n*, vaikka nuoret käyttävät sitä useimmilla paikkakunnilla selvästi vähemmän kuin aikuiset tai eivät lainkaan (esim. Heikkilä 1992: 40–44; M. Lehtinen 1996: 78–79; Pelttari 1996: 23–52).

Kuvio 2
Pienennetään kokoon 45 %
Korkeus 7 cm
Leveys 11,4 cm

92–96, 123–124). Levinneeksi helsinkiläisyydeksi voisi tulkita myös *antaa*^x-tyyppisen, sananloppuisen *k:n* sandhikaavaan mukautuneen tunnuksettoman 3. infinitiivin käytön Lopen nuorilla (Haikonen 1999: 47–63; variantin synnystä ks. Sorsakivi 1982: 386).

1970-luvun puhekielestä saatujen tulosten perusteella ounasteltiin, että esimerkiksi sellaiset suppea-alaiset eteläsuomalaiset variantit kuten monoftongiutuneet *ii* ja *UU* sekä *A:n* loppuheitto lisääntyisivät Helsingin puhekielen vaikutuksesta (esim. Antila 1982: 93).¹¹ Näiden — samoin kuin joidenkin muidenkin — varianttien levikin laajeneminen on ollut kuitenkin odotettua vähäisempää. Esimerkiksi monoftongiutunut *poikii*, *kouluu* -tyyppi ei ole lisääntynyt lainkaan tamperelaisnuorilla (Parikka 1996: 66–76). Sama pätee *iA-* ja *UA-*yhtymiin myös Oulussa (Kananen 1994: 34), Kokkolassa (Lähteenmäki 1997: 104–107), Kuopiossa (Pohjolainen 1998: 38–41) ja niinkin lähellä Helsinkiä kuin Riihimäellä ja Hausjärvellä (Nieminen 1997: 99–113).

Yhden näkökulman innovaatioiden leviämiseen tuovat laajasta slangin tuntemusta mitanneesta kyselystä saadut tulokset (Joki-Pesola 1993). Koska kyseessä on suuri otos (2 582 koululaista 99 peruskoulusta), tuloksia voi pitää vähintäänkin suuntaa antavina. Orvokki Joki-Pesolan mukaan uudet slangi-ilmaukset leviävät Helsingin seudulta muualle Suomeen tiettyä reittiä: ensin Hämeeseen, sitten itämurteiden alueelle ja vasta lopuksi Lounais-Suomeen, Pohjanmaalle ja Lappiin. Tämän tuloksen syytä olisi kiinnostavaa pohtia enemmänkin. Ainakin se asettaa kyseenalaiseksi tiedotusvälineiden suoran vaikutuksen — tavoittavathan televisio ja valtakunnalliset radiokanavat yhtäläisesti koko Suomen. Asenteilla ja suorilla sosiaalisilla kontakteilla täytyy olla jotain vaikutusta. (Joki-Pesola 1993: 122–124.)

¹¹ Yleisesti ottaen variaationtutkijat ovat olleet hyvin varovaisia puhuessaan Helsingin puhekielen vaikutuksesta ja ovat pikemminkin varoittaneet selittämistä monien puhekielen piirteiden leviämistä ainakaan yksinomaan Helsingin puhekielestä johtuvaksi (esim. Mielikäinen 1980b: 22–23; Paunonen 1982b: 55).

Maaseutu vs. kaupunki

Toistaiseksi ei ole systemaattisesti vertailtu kaupungeissa ja maaseudulla asuvien nuorten välisiä eroja; yleisemmällä tasolla ja eri piirteitten osalta tällaisiin eroihin on kuitenkin viitattu (esim. Mielikäinen 1988; Mantila 1997). Kaupunkikuntien ja niitä ympäröivien maaseutukuntien kielestä 1990-luvulla tehtyjen tutkimusten vertailu osoittaa, että maaseudulla asuvat nuoret ovat odotuksenmukaisesti usein murteellisempia kuin kaupunkilaisnuoret. Tämän voi havaita esimerkiksi vertailemalla oululaisnuorten puhekieltä (Kananen 1994) yli-iiläisten nuorten kieleen (Hekkala 1996) tai torniolaisten (Häyhä 1991) ja pellolaisten (Vaattovaara 1999) nuorten *h:n* säilymistä. Kaikissa piirteissä eroja ei kuitenkaan ole.

SUKUPOULIEROT

Murteellisemmat pojat, laaja-alaisia puhekielisyksiä suosivat tytöt

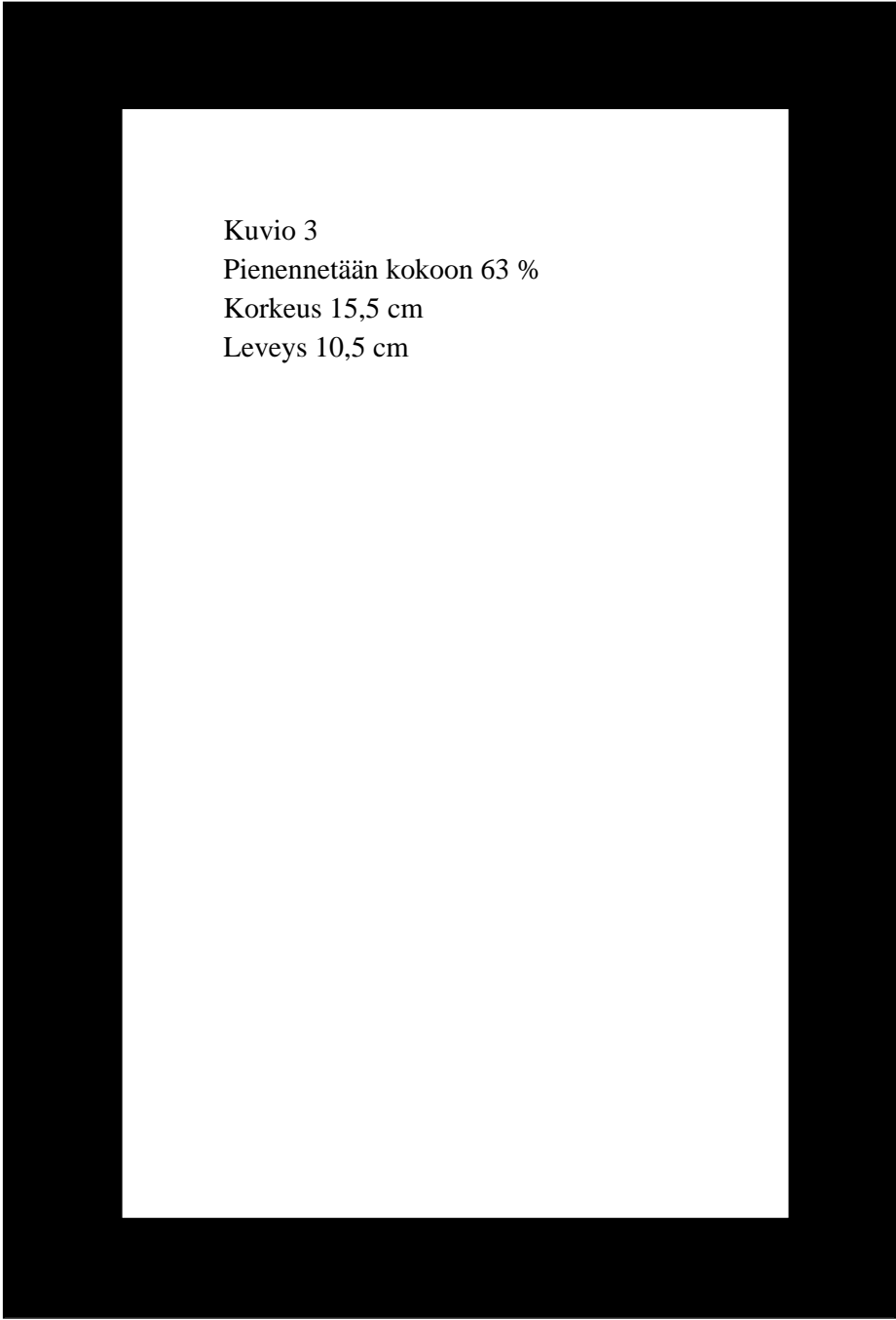
Sosiolingvivistisissä tutkimuksissa on toistuvasti noussut esiin sukupuolten välisiä kielellisiä eroja. Useimmiten erot ilmenevät siten, että miehet ja pojat suosivat enemmän paikallisia puhekielen piirteitä kuin naiset ja tytöt. Suomalaisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, ettei tyttöjen ja naisten vähäisempi murteellisuus tarkoita välttämättä runsaampaa standardivarieteetin käyttöä, vaan naiset suosivat monissa piirteissä laajalevikkisiä, leimattomia puhekielen piirteitä (esim. Nissi 1981: 63–65; Nuolijärvi 1986: 216–223; Mielikäinen 1988: 100–104; Mantila 1997). Huomiota on kiinnitetty myös siihen, etteivät sukupuoliryhmät ole yhtenäisiä, vaan eri-ikäisten ja eri ammattiryhmiin kuuluvien naisten ja miesten kieli voi olla hyvin erilaista; muuttajat kietoutuvat toisiinsa. Useissa piirteissä merkittäviä sukupuolieroja ei ole lainkaan. (Mielikäinen 1988: 93–97; Nuolijärvi 1994; Mantila 1997: 11–14.)

Koska suomalaisessa sosiolingvistiikassa ei ole viime vuosina tutkittu laajamittaisemmin naisten ja miesten eroja, kävin läpi 24 pro gradu -tutkimusta, jotka olivat valmistuneet 1990-luvulla ja joista oli mahdollista tehdä päätelmiä nuorten kielen osalta sukupuolieroista. 1990-luvun tutkimuksista reilussa kolmanneksessa (9/24) mitään systemaattisia sukupuolieroja ei ole havaittavissa, ja niissä, joissa eroja on, ne ovat lähes aina pieniä. Sukupuolieroja ei ole siis syytä ylikorostaa, mutta niitä ei voi täysin sivuuttaakaan. Kiinnostavaa on lisäksi se, että erot ovat poikkeuksetta tietynsuuntaisia: pojat ovat murteellisempia kuin tytöt. Kolmanneksi on tärkeää vielä täsmentää, että tyttöjen vähäisempi murrepiirteiden käyttö koskee ennen muuta taantuvia, usein negatiivisesti leimautuneita piirteitä. Laaja-alaisen puhekielen piirteiden suosimisen lisäksi tytöt ovat innovaation kärjessä myös silloin, kun murteellisen variantin¹² käyttö näyttäisi olevan lisääntymässä (ks. Riihiaho 1990: 81; Vaattovaara 1999: 153–154). Tytöt siis omaksuvat nopeammin leviäviä prestiisivariantteja — riippumatta siitä, mistä kielimuodosta variantit ovat lähöisin.

Jotkin piirteet ovat osoittautuneet sukupuolia erotteleviksi. Selvimpiä erot näyttäisi-

¹² Tässä tarkoitan sellaista murteellista varianttia, joka ei ole laajalevikkinen puhekielisyys.

vät olevan švaavokaalin käytössä, joka on syystä tai toisesta saanut maskuliinisen leiman (ks. esim. Silvennoinen 1980: 119–121; Nuolijärvi 1986: 63–66, 92–96; Mielikäinen 1988: 99–100). Se, että miespuoliset informantit suosivat švaata enemmän, näkyy myös nuorten kielessä. Kuten kuvio 3 osoittaa, švaavokaalin keskimääräinen yleisyys vaihtelee pittäjittäin, mutta sukupuolten välinen ero on kaikilla paikkakunnilla — sekä savolais- että pohjalaismurteiden alueella — samansuuntainen: pojilla murteellisia välivokaalillisia muotoja on enemmän kuin tytöillä (Päivärinta 1999: 63; Haapasalo 1996: 21; Riihiaho 1990: 51; Makkonen 1997: 84; Kyllönen 1993: 90). Yhtä selviä eroja on vaikea löytää muista piirteistä.

Kuvio 3
Pienennetään kokoon 63 %
Korkeus 15,5 cm
Leveys 10,5 cm

Tyttöjen ja poikien sanasto

Nuorten kielessä huomio kiinnittyy usein sanastoon, erityisesti slangiin. Tyttöjen ja poikien slangin käyttöeroja ei ole toistaiseksi Suomessa juuri tutkittu (ks. kuitenkin Olli 1986; Kuutti 1991), vaan tutkimus on keskittynyt enemmän vain slangin tuntemukseen. Tuoreimmista tutkimuksista on käynyt ilmi, että poikien slangin on affektiivisempaa kuin tyttöjen, mikä näkyy esimerkiksi tabumaisempien ilmausten suosimisena (Kuivaniemi 1998; Sillanpää 1999). Joissakin tutkimuksissa poikien on havaittu käyttävän enemmän slangia kuin tyttöjen, mutta erot ovat olleet vähäisiä. Esimerkiksi tukholmalaisnuoria tutkinut Kotsinas havaitsi vain pieniä sukupuolittaisia eroja; sosiaaliryhmien väliset erot olivat merkittävämpiä (1994: 120–123). Helsingin slangin syntyvaiheissa slangin oli nimenomaan miesten ja poikien kieltä, mutta 1950-luvulta lähtien slangista on tullut nimenomaan ikäkausipiirre, yhtä lailla tyttöjen ja poikien kieltä (Paunonen 2000a: 14–17). Kiinnostavaa tätä historiallista taustaa vasten on se, että laajassa suomalaistutkimuksessa tyttöjen slangisanojen tuntemus osoittautui paljon paremmaksi kuin poikien (Joki-Pesola 1993: 120–122); käytöstä tämä tutkimus ei kerro kuitenkaan mitään.

Diskurssipartikkelien käytössä on havaittu pieniä sukupuolieroja, mutta mitään johdonmukaista kuvaa niistä ei synny. Tamperelaistytöt käyttävät Maarit Lehtimäen mukaan (1996: 90–94) diskurssipartikkeleita enemmän kuin sikäläiset pojat, mutta se, ettei esiintymääriä ole suhteutettu kokonaissanemäärään, pakottaa suhtautumaan tulokseen kriittisesti.¹³ Nuoret oululaisnaiset suosivat *niinku-* ja miehet *t(u)ota-*partikkeliä (1996: 76), jyvaskyläläisnuorilla — sukupuolesta riippumatta — taas *niinku-*partikkeli on selvästi käytetympi (n. 80 %). Miesopiskelijoilla sen osuus on kuitenkin vielä suurempi kuin naisopiskelijoilla. (Huttunen 1986b: 85–86.)

Miten sukupuolieroja voi selittää?

Nykytiedon valossa ei ole kovin yllättävää, ettei tyttöjen ja poikien puheessa ole radikaaleja kielellisiä eroja — onhan nuoruus kaiken kaikkiaan viime vuosikymmeninä yhdenmukaistunut ja koskee varsin tasavertaisesti tyttöjä ja poikia (Puuronen 1997: 219). Tytöt ja pojat viettävät myös paljon aikaa keskenään, kuuluvat samoihin sosiaalisiin verkostoihin ja saavat näin toisiltaan kielellisiä vaikutteita. Sukupuolierojahan on sosiolingvistikassa selitetty esimerkiksi juuri miesten ja naisten erilaisten ja eriytyneiden verkkojen kautta (Milroy 1987).

Erojakin on mahdollista ymmärtää sosiaalisista lähtökohdista. Ensinnäkin tyttöjä ja poikia kohdellaan todellisuudessa eri tavoin (ks. esim. Coates 1986: 121–134; Lindroos 1997; Aapola 1999), ja myös nuorilla itsellään on vahvat käsitykset siitä, millainen käyttäytyminen on sopivaa tytölle ja millainen pojalle. Esimerkiksi suhtautuminen hiljaisiin ja äänekkäisiin tyttöihin ja poikiin on koulussa hyvin erilaista (Tolonen 1999).

Toiseksi on kiinnostavaa tarkastella vielä lähemmin sitä, mitä tiedetään suomalaisnuorten sosiaalisista verkoista. Lesley Milroy (1987: 120–149) havaitsi Belfastin tutkimuksessaan, että kiinteät verkot säilyttävät paikallisia piirteitä, ja ne, joiden verkot ovat löyhämpiä, ovat avainasemassa innovaatioiden levittäjinä. Vaikka yleisesti ottaen alakulttuurien

¹³ Vastaavantapaisia laskennallisia ongelmia on muissakin sanastotutkimuksissa.

merkityksen on Suomessa havaittu vähentyneen (Lähteenmaa 1991: 261–262), ainakin vielä vuosikymmen sitten pojat olivat sitoutuneempia yhteen ryhmään ja tytöt taas sukuloivat enemmän useiden erilaisten ryhmien välillä (Lähteenmaa 1992: 160–164). Samaa suuntaa viittaa myös Sinikka Aapolan (1992) tutkimus helsinkiläistyttöjen ystävyssuhteista. Aiempi käsitys siitä, että tytöillä olisi vain yksi hyvä ystävä, jonka kanssa hän viettää tiiviisti aikansa, osoittautui osittain vääräksi. Useimmilla Aapolan tutkimista tytöistä oli monia hyviä ystäviä — esimerkiksi eri ystävä koulussa ja eri vapaa-aikana. Monet (muihin kuin lingvistiseen tarkoitukseen tehdyt) nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalisia verkostoja kartoittaneet tutkimukset osoittavat, että nuorten iästä, alueellisesta ja koulutus- tai sosiaalisesta taustasta riippumatta naisten lähipiiri on isompi kuin nuorten miesten ja muutenkin naisten verkot ovat hieman suurempia kuin miesten (Huurre ym. 1996; Välimaa 1996; M. Heikkinen 1999: 23–26; Kunttu ja Huhtala 1999). Edellä esittämäni tutkimustuloksista voi tehdä sen johtopäätöksen, että tytöillä on enemmän kosketuksia useisiin erityyppisiin sosiaalisiin verkostoihin kuin pojilla. Poikien lähipiiri on siis usein hieman suppeampi, ja heidän sitoutumisensa verkostoihin on keskimäärin voimakkaampaa kuin tyttöjen. Lähteenmaa (2000: 44) tulkitsee tältä pohjalta, että tytöt toimivat kulttuurin välittäjinä sekä alakulttuurin sisällä että niiden välillä. Tätä kautta lienee mahdollista selittää myös tyttöjen kielellistä innovaattoriutta. Verkkojen avulla voi ymmärtää senkin, miksi yksilölliset erot ovat niin suuria ja miksi tulokset pätevät vain ryhmätasolla.

Sukupuolen erottaminen muista muuttujista vääristää helposti kuvaa, sillä kielelliset erot — tai se, ettei eroja ole — ovat usein yhteydessä esimerkiksi koulutuksen luonteeseen ja määrään, harrastuksiin ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Paneudunkin näihin tekijöihin seuraavaksi.

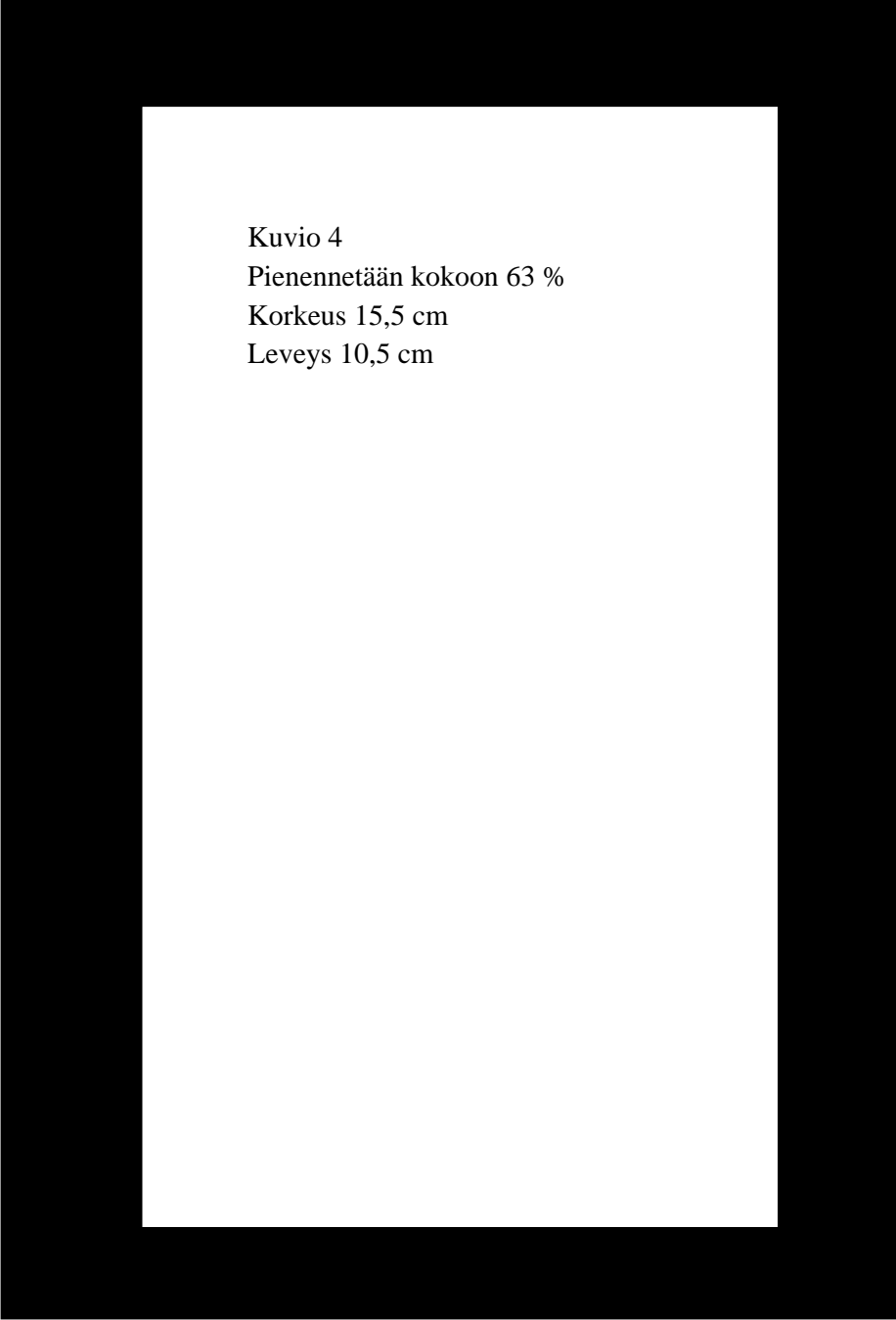
SOSIAALI- JA KOULUTUSRYHMIEN VÄLISISTÄ EROISTA

Sekä Suomessa että muualla tehdyt sosiolingvistiset tutkimukset ovat osoittaneet, että alemmat sosiaaliryhmät suosivat enemmän paikallisen puhekielen piirteitä kuin ylemmät, joilla taas on enemmän standardin mukaisia variantteja (esim. Chambers ja Trudgill 1980: 67–70; Jonninen-Niilekselä 1982b; Suojanen 1985; Chambers 1995: 88–95; Paunonen [1982] 1995). Parin viime vuosikymmenen aikana Suomessa on ollut havaittavissa kuitenkin yleinen puhekielistymiskehitys, joka on todennäköisesti horjuttanut standardin asemaa myös ylempien sosiaaliryhmien kielessä (ks. puhekielistymisestä esim. Makkonen-Craig 1999: 120–122; Rautanen 1999: 93–96; Nuolijärvi ja Tiittula 2000: 222–225).

Nuorten kielten osalta hyvin selvältä ja johdonmukaiselta tendenssiltä vaikuttaa se, että ammattikoululaiset ovat ryhmänä murteellisempia kuin lukiolaiset. Lukiolaiset näyttäisivät suosivan nimenomaan laajalevikkisiä puhekielen variantteja (Kananen 1994; Tuominiemi 1999), tosin muutamain poikkeuksin: esimerkiksi tamperelaiset lukiolaispojat ovat joissakin piirteissä yllättävän yleiskielisiä (Parikka 1996: 114–125; vrt. Kotsinas [1992] 2000). Erojen suhteellinen vähäisyys on ymmärrettävää, kun tiedetään, ettei suomalainen nuorisokulttuuri ole samalla tavalla sosiaaliluokittain eriytynyttä kuin monissa muissa maissa (ks. Lähteenmaa 2000: 18).

Koulutussuuntautuneisuus näkyy murteellisuuseroina jo peruskouluvaiheessa. Seija Makkosen (1997) tutkimuksessa, jossa hän tarkasteli 9. luokkalaisten vieremäläisiä, erotuvat lukioon pyrkivät ja ammatilliseen koulutukseen suuntaavat oppilaat. Hänen kaksi-

vaiheisessa tutkimuksessaan ensimmäinen osio oli informantin vapaamuotoinen haastattelu; toisessa osiossa oppilaat saivat tehtäväkseen kirjoittaa murteella aineen. Tulokset osoittavat, että haastattelussa pojat, erityisesti ammatilliseen koulutukseen aikovat, puhuivat murteellisemmin kuin tytöt, mutta kirjoitustehtävässä murteellisuusjärjestys olikin päinvastainen: eniten murrepiirteitä käyttivät lukioon pyrkivät tytöt, vähiten ammatilliseen koulutukseen suuntaavat pojat. Kuvio 4 havainnollistaa Makkosen tuloksia. Eroissa voi olla kyse erilaisesta murteen tiedostamisesta ja erilaisesta kyvystä vaihtaa puhetaapaa tilanteen mukaan mutta myös tutkimustilanteen erilaisesta hahmottamisesta ja erilaisista kirjoitustaidoista ylipäätään. (Ks. Makkonen 1997: 81–88.)

Kuvio 4
Pienennetään kokoon 63 %
Korkeus 15,5 cm
Leveys 10,5 cm

ASENTEET JA MUUTTAMINEN
KIELELLISTEN EROJEN SELITTÄJINÄ

Makkosen tutkimuksessa esiin tullut ero ammattikouluun pyrkivien poikien ja lukioon aikovien tyttöjen välillä kertoo muustakin kuin koulutussuuntautuneisuudesta ja sukupuolesta. Se heijastelee myös asennoitumista omaan kotiseutuun ja sen kieleen. Paikallisuuden identifioitumisen ja paikkakunnalle jäämisen sekä toisaalta muuttohalukkuuden on havaittu olevan yhteydessä murteen säilymiseen (esim. Mielikäinen 1981c: 113–124; Ladegaard 2000: 226–227). Tuore tanskalaistutkimus (Ladegaard 2000: 226–227) paljastaa, että maaseudulla asuvien nuorten urahaaveet ovat selvästi sukupuolittain eriytyneet ja asenteet eri kielimuotoja ja kotiseutua kohtaan korreloivat kielellisten erojen kanssa. Ladegaardin tutkimat pojat olivat halukkaampia jäämään kotiseudulle, mikä vaikutti myös heidän ammatinvalintaansa.

Erot kotiseudulle jäävien ja sieltä muuttavien välillä ovat jossain määrin siis näkyvisiä jo ennen muuttoa, mutta ne korostuvat luonnollisesti silloin, kun nuori todella muuttaa toiselle paikkakunnalle. Varsinkin siirtyminen murrealueelta toiselle, mutta myös maaseudulta kaupunkiin, aiheuttaa yksilölle paineita muuttaa omaa puhetapaansa. Viime vuosina nuorten muuttajien tutkimus on ollut vähäistä. Nykysuomalaisen puhekielen murros-tutkimushankkeen yhteydessä tutkittiin Jyväskylään muuttaneita eteläpohjalaisia opiskelijoita (ks. Mielikäinen 1981a) ja Tampereelle muuttaneita eri-ikäisiä pohjoiskarjalaisia (Saarinen 1985). Tämän jälkeen on tarkasteltu ainakin Tampereelle muuttaneiden eteläpohjalaisten opiskelijoiden (Lintula 1989) sekä Oulusta Helsinkiin muuttaneiden opiskelijoiden kieltä (Pakkanen 2001).

Yleistendenssi näyttää olevan se, että muuttaja luopuu leimallisimmista murrepiirteistä muttei omaksu niiden tilalle kovinkaan helposti tulopaikkakunnan suppea-alaisia kielenpiirteitä. Muuttajat suosivatkin nimenomaan laaja-alaisia ja täten leimattomia puhekielen piirteitä. Sekä muuttoikäillä että muutosta kuluneella ajalla on merkitystä, mutta muuttajien kohdalla yksilölliset erot ovat hyvin merkittäviä ja niiden selittämisessä perinteiset sosiaaliset muuttajat riittävät harvoin. (Ks. esim. Mielikäinen 1981c; Pakkanen 2001.) Kuvio 5 havainnollistaa Oulusta Helsinkiin muuttaneiden opiskelijoiden (Pakkanen 2001) ja Oulussa asuvien nuorten (Kananen 1994; Haapasalo 1996) kielellisiä eroja.¹⁴ Kun vertaillaan näitä ryhmiä toisiinsa, voidaan ounastella, että murteellisuus vähenee jonkin verran iän myötä — ovathan lukiolaiset useimmissa piirteissä murteellisempia kuin heitä hieman vanhemmat, ylioppilaspohjaisessa koulutuksessa tai siitä valmistuneet Oulussa asuvat nuoret aikuiset (ks. myös lukua Muutos iän myötä). Kaikissa piirteissä muuttajien murteellisuus on kuitenkin vähäisempää kuin samanikäisten Oulussa asuvien nuorten, mikä osoittaa nimenomaan muuttamisen tasoittavan murretta.

¹⁴ Koska Haapasalon (1996) oululaisia nuoria aikuisia koskevassa tutkielmassa ei ole tarkasteltu kaikkia Pakkanen (2001) muuttajanuorilta tutkittuja piirteitä, olen ottanut toiseksi vertailukohdaksi oululaisten lukiolaisten variaatiosta saadut tulokset (Kananen 1994). Tämän kolmannen ryhmän avulla voi tehdä päätelmiä myös siitä, miten kielenkäyttö muuttuu nuoren aikuistuuessa, vaikkei hän muuttaisikaan. Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä on kuitenkin varottava, koska Kananen ja Haapasalon ryhmät koostuvat eri yksilöistä.

Kuvio 5
Pienennetään kokoon 45 %
Korkeus 7 cm
Leveys 11,4 cm

MUITA EROJA

Kielitaustasta johtuvat erot

Nuoria voi erotella ryhmiin vielä muunkinlaisin kriteerein, esimerkiksi äidinkielen, uskonnollisen taustan ja sosiaalisten verkostojen perustella. Peija-Riikka Piiparinen-Rintaluoma (1999) on tutkinut ruotsinkielisten suomalaisnuorten suomea ja tehnyt seuraavan havainnon: Mitä heikompi on nuoren suomen kielen taito, sitä enemmän hän käyttää standardin mukaisia piirteitä (esim. *maitoa* vs. *maitoo*, *ollut* vs. *ollu*). Niiden puhekielisyys, joiden suomen kielen taito oli parempi, muistutti enemmän samanikäisten suomenkielisten puhekielisyttä. Toistaiseksi on niukasti tietoa siitä, millaista muita kieliä äidinkieleenään puhuvien nuorten suomi on. Tekeillä on ainakin Inkeri Jääskeläisen tutkimus Suomessa asuvien virolaisten kielestä. Hänen alustavien havaintojensa perusteella virolaisnuoren, joka muuten puhuu hyvin suomalaisittain, saattaa erottaa äidinkielisestä suomenpuhujasta kestoasteiden ja puolisoinnillisten klusiilien käytön tai vokaalisoinnun puuttumisen perusteella (Jääskeläinen, sähköpostitse 8.11.2000). Kiinnostavaa olisi tietää enemmän myös esimerkiksi ruotsinsuomalaisten nuorten puhumasta suomesta — onhan ruotsinsuomessa suomensuomesta poikkeavia piirteitä (esim. Kangassalo 2000: 96–98; 101; Lainio 2000). Ulla-Britt Kotsinas on tutkinut Ruotsissa maahanmuuttajanuoria ja havainnut heidän kielessään omia erityispiirteitä, joista osa on levinnyt syntyperäistenkin ruotsalaisten kieleen (1994: 142–160; 2000).

Alakulttuurien ja erilaisten sosiaalisten verkostojen erot

Yhteiskuntatieteellisten tutkimusten mukaan nuorten alakulttuurien merkitys näytti 1990-luvun alussa vähentyneen. Suurin osa nykynuorten vapaa-ajan vertaisryhmistä onkin sellaisia, joihin voi halutessaan olla sitoutumatta tiukasti. Toisaalta 1990-luvun lopulla on noussut esiin myös voimakasta sitoutumista edellyttäviä ryhmiä, kuten saatananpalvojat

ja rikolliset moottoripyöräjengit; vanhemmista alakulttuureista voi mainita skinheadit. Yksilön subjektiivinen sitoutuminen voi olla voimakasta kuitenkin myös sellaisiin ryhmiin, jotka eivät sinänsä edellytä vahvaa sitoutumista; esimerkeiksi sopivat erilaiset virtuaaliyhteisöt ja fanikulttuurit. (Lähteenmaa 2000: 34–35.) Ainakin tällaisilla kiinteillä ryhmillä voi otaksua olevan omat kielenkäyttönorminsa, mutta toistaiseksi asiaa ei ole juuri tutkittu.¹⁵ Eniten eroja lienee sanaston käytössä. Tätä tarkastelen seuraavaksi tilanteisen vaihtelun näkökulmasta.

NUORTEN KIELI JA TILANTEINEN VAIHTELU

Nuorten tilanteisen vaihtelun tarkastelu on jäänyt kaiken kaikkiaan vähälle. Tämä saattaa johtua niistä tutkimustuloksista, joissa nuorten kielessä ei ole ilmennyt sanottavammin tilanteista vaihtelua (esim. Thelander 1979b: 110–114). Nykysuomalaisen puhekielen murros -hankkeen Turun osatutkimuksessa tilanteinen vaihtelu oli mukana yhtenä ulottuvuutena (Salomaa 1979; Vuorinen 1979; Suojanen ym. 1981); Päivi Kärkkäinen on tarkastellut muutamien nuorten aikuisten tilanteista vaihtelua vuonna 1983 ilmestyneessä tutkimuksessa. Useimmissa tutkituissa piirteissä tilanteista vaihtelua on selvästi havaittavissa, mutta Turun tutkimuksen osalta ongelmallista on se, ettei tilanteista vaihtelua tarkasteltaessa ikäryhmiä ole eroteltu (ks. kuitenkin idiolektikohtaisesta variaatiosta Salomaa 1979: 225–233; Vuorinen 1979: 101–106). Minna-Riikka Luukka (2000) on vastikään kiinnittänyt huomiota nuorten sähköpostiviesteissä ja verkkokeskusteluissa ilmenevään variaatioon: samankin henkilön kielenkäytössä (esimerkiksi puhekielisyydessä ja sanastossa) on suurta vaihtelua sen mukaan, kenelle ja mistä aiheesta hän kirjoittaa.

Omassa tutkimuksessani, jossa tarkastelen pääkaupunkiseudulla asuvien nuorten aikuisten kieltä, useimpien yksilöiden tilanteinen vaihtelu on osoittautunut vähäiseksi, kun sitä tarkastellaan perinteisten äänne- ja muotopiirteiden avulla (Lappalainen 1999: 69–74). Esimerkiksi sanastossa eroja on kuitenkin havaittavissa. Sanastotaso on erittäin merkittävä tilanteisen vaihtelun kannalta, mutta sen merkityksellisyyttä on syytä korostaa nuorten kielessä muutenkin. Fonologialtaan ja morfologialtaan eri puolilla asuvien ja erilaisiin ryhmiin kuuluvien nuorten kieli voi olla hyvinkin samanlaista, mutta niin »tietokonenörtit», lestadiolaisnuoret, luontoaktivistit kuin jääkiekkoilijatkin erottuvat — tai voivat ainakin halutessaan erottua — toisistaan juuri sanastollisin keinoin. Keskeisessä asemassa on ryhmän jäseniä yhdistävään harrastukseen tms. liittyvä sanasto mutta myös pienemmässä joukossa syntynyt slangi ja erilaiset sanaleikit (ks. Halonen 1996).¹⁶ Olennaista on kuitenkin huomata sanaston tilannekohtainen vaihtelu: on todennäköistä, että erityisalan sanasto ja slangi kuuluvat vain tiettyihin konteksteihin ja että nuorella, joka kuuluu useisiin erilaisiin verkostoihin, on käytössään laaja repertoaari, jota hän voi hyödyntää. Hypoteesini on, että tulevaisuudessa sanaston merkitys nuoria erottavana tekijänä kasvaa, jos ja kun fonologiset ja morfologiset erot tasoittuvat.

¹⁵ Kaisa Laihanen (1999) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan IRC-keskustelujen kieltä. Verkkokeskusteluissa on monia vakiintuneita konventioita, mutta niiden lisäksi kullekin keskustelukanavalle muodostuu usein vielä omia vuorovaikutuskäytäntöjä.

¹⁶ Näistä oli mielenkiintoisia havaintoja esimerkiksi syksyllä 2000 pitämäni sosiolingvistiikan kurssin osallistujien kotitehtävissä.

MUUTOS IÄN MYÖTÄ

Toistaiseksi ei ole kovin paljon tutkimusta, jonka perusteella voisi kuvata yksilön ja sukupolven kielessä tapahtuvaa todellista muutosta. Sitä voi tarkastella ja on tarkasteltu ensinnäkin vertailemalla eri-ikäisten nuorten ja toisaalta nuorten ja lasten välisiä kielellisiä eroja. Vaikka joitakin piirre-eroja esimerkiksi ala- ja yläasteikäisten välillä onkin, kokonaisuurtteellisuutta tarkasteltaessa ne ovat useimmissa tutkimuksissa häviävän pieniä ja suunnaltaan vaihtelevia (esim. Päivärinta 1999: 91–92; Haikonen 1999). Toinen ja parempi vaihtoehto on tarkastella samoja yksilöitä eri ikävaiheissa. Tällaista tutkimusta on tehty tai ollaan parhaillaan tekemässä Helsingin (Paunonen 1995a, 1995b) ja Tampereen (Rautanen 1999) puhekielen tutkimushankkeitten sekä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen murteenseuruuututkimuksen yhteydessä (esim. Kurki, tulossa); Marjatta Palander on tarkastellut väitöskirjassaan yhden idiolektin kehitystä (1987: 206–209). Ensimmäiset reaaliaikaiset tutkimukset antavat viitteitä siitä, että yksilön kieli muuttuu iän myötä, mutta useimmiten muutokset eivät ole kovinkaan suuria, ja ne ovat jossain määrin ennustettavia. Yleistendenssi näyttäisi olevan se, että iän myötä standardin käyttö hieman lisääntyy. Tämän on arveltu olevan työelämän vaikutusta. (Rautanen 1999: 85–96; ks. myös Sanckoff ym. 1989; Chambers 1995: 177–184; Paunonen 1995a, 1995b; ks. myös kuviota 5.)

KESKUSTELUA

Edellä olen jo nostanut esiin joitakin seikkoja, joita toistaiseksi ei ole tutkittu tai joita pitäisi selvittää tarkemmin. Tässä kokoan tähänastisia tuloksia ja tulevan tutkimuksen haasteita vielä yhteen. Nuorten puhekieli on ollut tutkimuskohteena 1970-luvun lopulta vuosituhannen vaihteeseen useammassa kuin sadassa opinnäytetyössä. Tietoa erilaisten äänne- ja muotopiirteiden käytöstä eri puolilta Suomea — niin maaseudulta kuin kaupungeistakin — on olemassa jo paljon. Tätä tutkimusta ei voi tulevaisuudessakaan kokonaan unohtaa, sillä on kiinnostavaa tietää, miten muutos etenee — mikä säilyy, mistä luovutaan ja mitä omaksutaan entisen tilalle. Jännittävää on nähdä, onko sarjakuva-albumeja ja murrekatekismuksia pinoittain synnyttäneellä murrebuumilla mitään vaikutusta nuorten murteen käyttöön. Ei välttämättä, sillä murteen viihteellinen käyttö (ks. Mielikäinen, HS 11.11.2000) ei ole sama asia kuin murrepiirteiden säilyminen arkisessa vuorovaikutuksessa.

Tällä hetkellä näyttää siltä, että nuoret käyttävät vähemmän alueellisesti leimaavia piirteitä kuin heitä vanhemmat, mutta yksioikoisesta murteiden häviämisestä, saati yhteisestä puhekielestä ei voi puhua. Eri piirteet ovat tässä kehityksessä eri asemassa (Mantila 1997). Yleisesti laaja-alaiset puhekielisyydet näyttävät leviävän, ja tytöt ovat tämän muutoksen kärjessä. Sukupuolieroja ei kuitenkaan pidä liioitella. Ammattikoululaiset ovat usean tutkimuksen perusteella murteellisempia kuin lukiolaiset, mutta kaiken kaikkiaan yksilölliset erot ovat paljon merkittävämpiä kuin sukupuoli- ja koulutusryhmäerot. Nämä samat tendenssit ovat olleet näkyvissä jo 1970-luvulta lähtien. Nyt olisi mahdollista jo tarkastella yksityiskohtaisesti piirteittäin, ovatko eri sosiaaliin muuttujiin kytkeytyvät erot parissa kolmessakymmenessä vuodessa suurentuneet tai pienentyneet; tässä katsauksessa en tähän kiinnostavaan kysymykseen uskalla vastata.

Suomalaisessa variaationtutkimuksessa on nyt selvästi meneillään uusien suuntien etsintä (esim. Määttä ym. 1999; Nuolijärvi 2000; Palander 2000; Vaattovaara, tulossa). Uusia näkökulmia on etsitty ja ollaan etsimässä ainakin keskusteluanalyysistä, diskursusintutkimuksesta, tyyliintutkimuksesta ja kulttuurimaantieteestä. Valtaosa tähänastisista tutkimuksista on perustunut haastatteluaineistoihin. Useissa tapauksissa ne ovat osoittaneet käytännölliseksi ja onnistuneeksikin tavaksi hankkia aineistoa, mutta nyt tarvittaisiin myös muuntotyyppejä aineistoja, jotka mahdollistaisivat niin vuorovaikutuksen kuin tilanteisen vaihtelunkin analyysin. Jo aiemmin tutkittujen piirteiden lisäksi olisi kiinnostavaa saada enemmän tietoa esimerkiksi eri ryhmien käyttämästä sanastosta, nuorten kielellisistä leikeistä sekä uudennosten synnystä, leviämisestä ja käytöstä erilaisten ryhmien sisällä. Tässä ei pidä unohtaa myöskään puhekielellä kirjoittamista; kännykät, sähköposti ja verkossa toimivat keskusteluryhmät ovat suomalaisnuorten arkipäivää.

Nuorten keskustelu- ja kerrontatyylien tutkimus on toistaiseksi ollut Suomessa vähäistä (ks. kuitenkin Routarinne 1990; tulossa). Muualla tehdyt tutkimukset antavat viitteitä siitä, että niissäkin on havaittavissa ikä- ja sukupuolieroja (ks. Maltz ja Borker 1982; Nordberg 1985, 1992; Cheshire 2000). Anu Pyyhtiän tuore pro gradu -tutkielma (2000) vahvistaa intuitiota myös keskustelustrategioiden alueellisista eroista. Keskustelujen tarkastelu nostaa esiin myös entistä selvemmin puheen prosodiset ja muut paralingvistiset piirteet, joiden tarkastelu olisikin monessakin suhteessa kiinnostavaa (ks. näiden tutkimuksesta esim. Kärkkäinen 1983; Routarinne 1990; tulossa).

Haastatteluihin ovat ohjanneet myös määrälliset tavoitteet. Massatutkimusten sijasta nyt tarvittaisiin kuitenkin syvällisiä analyysejä pienempien ryhmien kielestä. Sosiolinguistiikassa on pitkään käyty keskustelua ryhmän käsitteen ongelmallisuudesta: »muutamman taustamuuttujan varassa rakennettavia ryhmiä ei voi pitää aidosti ryhmänä», Nuolijärvi (2000: 22) tiivistää ongelman (ks. myös Hudson 1980: 163–167; Paunonen 1982b: 61–62, 89–93; Lappalainen 1996: 30–32). Toisenlaisen lähestymistavan tarjoaa sosiaalinen verkko — aito, olemassa oleva ryhmä. Nuorten osalta kiinnostavia verkostoja olisivat vaikkapa erilaiset paikalliset ryhmät, yhteisen harrastuksen tai ideologian ympärille muodostuneet verkot tai pitkään yhtenäisenä pysynyt koululuokka. Tarpeen on muistaa se, että useimmat nuoret, kuten aikuisetkin, kuuluvat moniin eri verkostoihin. Tutkittavia ryhmiä ja yksilöitä valitessa ei saisi unohtaa, että yhä useammin suomalaisnuori on kaupunkilainen ja muuttaja — joko maassa- tai maahanmuuttaja. Muutenkin sosiolinguistien pitäisi valppaasti seurata sosiologisia nuorisotutkimuksia, jotta tiedetään, millaisessa sosiaalisessa todellisuudessa nuoret elävät.

Ja vaikka tutkittaisiinkin ryhmiä, huomiota on aina kiinnitettävä yksilöllisiin eroihin (esim. Mielikäinen 1981c: 123–124); sosiaalinen verkkokaan ei ole mikään taikasana yksilöllisten erojen selittämisessä (esim. Nuolijärvi 2000: 23; ks. yksilöllisten erojen selittämisestä myös Juusela 1998: 63–69). Tässä artikkelissa olen käytännön syistä tarkastellut sosiaalisia taustamuuttujia osittain erikseen, mutta todellisuudessa ne kietoutuvat aina toisiinsa. Yksilöllisiin eroihin voisi löytyä lisävalaistusta myös asennetutkimuksista, joita on toistaiseksi tehty vasta vähän (ks. kuitenkin esim. Mielikäinen 1981c; Palander 1982; Nahkola ja Saanilahti 1990; Kujala 1991). Yksilön kielen kuvaamista voi syventää myös vertikaaliseen suuntaan: lisätietoa kaivataan siitä, millaisia muutoksia nuoren puhe-tavassa tapahtuu, kun hän aikuistuu. ■

▷

LÄHTEET

- AAPOLA, SINIKKA 1992: Helsinkiläistytöjen ystävyysuhteet: ihanteina itsenäisyys, läheisyys ja monipuolisuus. – Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.), *Letit liehumaan* s. 83–102. Helsinki: SKS.
- 1999: *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämääritykset*. Helsinki: SKS.
- AIRASVIRTA, ELISA 1994: *Koulutyttöjen yleiskielestä poikkeavat ilmaukset puhekielessä ja heidän kielelliset asenteensa*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- ANTILA, ULLA 1982: Jälkitavujen *a, ä* -loppuiset vokaaliyhtymät. – Kaija Jonninen-Niilekselä (toim.), *Tampereen puhekieli tutkimuskohteena* s. 83–95. Folia Fennistica & Linguistica. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6.
- CHAMBERS, J. K. 1995: *Sociolinguistic theory*. Oxford: Blackwell.
- CHAMBERS, J. K. – TRUDGILL, PETER 1980: *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CHESHIRE, JENNY 1982: *Variation in an English dialect. A sociolinguistic study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2000: The telling or the tale? Narratives and gender in adolescent friendship networks? – *Journal of Sociolinguistics* 4/2 s. 234–262.
- COATES, JENNIFER 1986: *Woman, men and language. A sociolinguistic account of sex differences in language*. London: Longman.
- ECKERT, PENELOPE 1989: The whole woman. Sex and gender differences in variation. – *Language Variation and Change* 1 s. 245–267.
- 1997: Age as a sociolinguistic variable. – Florian Coulmas (toim.), *The handbook of sociolinguistics* s. 151–167. Oxford: Blackwell.
- GALLAND, OLIVIER 1995: What is youth? – Alessandro Cavalli & Olivier Galland (toim.), *Youth in Europe*. New York: Pinter.
- HAAPASALO, MINNA 1996: »Mää tekkiin tuota, oikeestaan seleväksi, et misä se kaappii niinku seisoo.» *Oulun puhekielen sukupuolivariaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- HAIKONEN, SANNAMARI 1999: *Muuttuva Lopen murre. Eräiden kielenpiirteiden tarkastelu nuorten ja nuorten aikuisten puheessa*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- HAKULINEN, AULI 1989: Partikkelit ja muut kiteymät vuorossa. – *Kieli 4. Suomalaisen keskustelun keinoja 1* s. 115–146. HY.
- HALONEN, TUULI 1996: *Semanttinen kompetenssi ei ole joka miehen. Raamatunlauseet sisäryhmäkielen materiaalina helluntailiikkeen piirissä*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- HAMARI, MIKA 1997: Itämurteiden erikoisgeminaatio ja Oulun seudun murteen *tekkiin, näkkiin* -tyyppiset imperfektimuodot yleistyvinä puhekielisyysinä. – Seija Mäkkönen ja Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 171–186. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. OY.
- HEIKKILÄ, SATU 1992: *Neljän ikäpolven puhekielen variaatiosta Alavudella*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- HEIKKINEN, ANNIKA 1992: *Lapinlahden murteen säilymisestä eri ikäpolvilla*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- HEIKKINEN, MINNA 1999: Työn marginaalissa elävien nuorten sosiaaliset verkostot. – *Nuo-*

- risotutkimus* 1/1999 s. 18–30.
- HEKKALA, URPO 1996: *Yli-Iin puhekielen ikä- ja sukupuoliryhmittäinen variaatio*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- HOIKKALA, TOMMI 1989: *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- 1993: *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- HUDSON, R. A. 1980: *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUTTUNEN, LEENA 1986a: *sti*-loppuiset adverbit ja intensiteettiadverbit jyvaskyläläisessä puhekielessä. – *NPMJy, raportti 4* s. 59–80.
- 1986b: Täytesanat jyvaskyläläisessä puhekielessä. – *NPMJy, raportti 4* s. 81–97.
- HUURRE, TAINA – KOMULAINEN, ERKKI – ARO, HILLEVI 1996: Näkövammaisten nuorten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. – *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 33* (Supplementti: *Terveyskasvatustutkimuksen vuosikirja 1995*) s. 17–24.
- HY = Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- HÄYHÄ, LEILA 1991: *Mihinkäs välhiin se h panhaan? Jälkitavujen vokaalienvälinen h ja sen sosiaalinen variaation Tornion puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- JOKI-PESOLA, ORVOKKI 1993: *Koululaisslangin levinneisyydestä, osa A*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- JONNINEN-NIILEKSELÄ, KAIJA 1982a: Eräitä äänne- ja muoto-opillisia piirteitä. – Kaija Jonninen-Niilekselä (toim.), *Tampereen puhekieli tutkimuskohteena* s. 121–160. Folia Fennistica & Linguistica. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6.
- 1982b (toim.): Tampereen puhekieli tutkimuskohteena. Folia Fennistica & Linguistica. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6.
- JUUSELA, KAISU 1994: Variation as a theme in Finnish dialectology and sociolinguistics in recent years. – *Fenno-Ugrica Suecana* 12 s. 1–54.
- 1998: Yksilölliset poikkeamat morfologiassa. – Urho Määttä & Klaus Laalo (toim.), *Kirjoituksia muoto- ja merkitysopista* s. 51–75. Folia Fennistica & Linguistica 21. TaY.
- JÄÄSKELÄINEN, INKERI (tulossa): *Suomenvirolaisten kielellinen ja kulttuurinen sopeutuminen Suomeen*. Tekeillä oleva väitöskirja. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos.
- JY = Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos
- KANANEN, TERTTU 1994: »Kyllä mää piän itteäni täytenä oululaisena.» *Oululaisnuorten puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- KANGASSALO, RAIJA 2000: Kohti ruotsinsuomea. – Niina Määttä & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan*. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti I s. 93–107. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 15. OY.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: SKS.
- KOTSINAS, ULLA-BRITT 1994: *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- [1992] 2000: Sex differences in young people's language in Stockholm. – Britt-Louise Gunnarsson, Staffan Hellberg & Kristina Svartholm (toim.), *Kontakt, va-*

- riation och förändring – studier i Stockholmspråk* s. 125–136. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- 2000: Pidginization, creolization and creoloids in Stockholm, Sweden. – Britt-Louise Gunnarsson, Staffan Hellberg & Kristina Svartholm (toim.), *Kontakt, variation och förändring – studier i Stockholmspråk* s. 160–190. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- KUIVANIEMI, SIRPA 1998: *Jyväskylän koululaisslangi. Havaintoja peruskoulun yläasteikäisten slangisanastosta*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- KUJALA, TARJA 1991: *Murreasenteet ja niiden kehittyminen Keminmaassa, Vesannolla ja Jyväskylässä*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- KUNELIUS, SIRJE 1998: *Niinku-partikkeli keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- KUNTTU, KRISTIINA – HUHTALA, SAKKE 1999: Korkeakouluopiskelijoiden sosiaaliset suhteet ja koettu terveys. – *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 36 s. 90–98.
- KURELA, JOHANNA 1996: *Intensiteettiadverbit Helsingin puhekielessä 1970- ja 1990-luvulla*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- KURKI, TOMMI 1998a: *Kielellinen vaihtelu ja muutos Alastaron murteessa*. Suomen murteiden seuruututkimuksen Alastaron raportti. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- 1998b: *Kui Kuivlahdel puhuta? Eurajoen vanhan murteen ja puhekielen vertailua sekä puhekielen ikäryhmittäisten ja sukupuolikohtaisten erojen tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. TY.
- 1999: Havaintoja Eurajoen murteen muuttumisesta. – *Sananjalka* 41 s. 125–143.
- (tulossa): *Siirtymämurteen neljän sukupolven idiolektit*. Tekeillä oleva väitöskirja. TY.
- KUUTTI, TAINA 1991: *Yleiskielestä poikkeava sanasto tamperelaisten puhekielessä 1970-luvun lopussa*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- KYLLÖNEN, TARJA 1993: *Juuan murteen ikä- ja sukupuoliryhmittäinen variaatio*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- KÄRKKÄINEN, PÄIVI 1983: *Puhuja, puhetilanne ja kieli*. *Folia Fennistica & Linguistica*. TaY.
- LABOV, WILLIAM 1972: *Sociolinguistic patterns*. University of Pennsylvania Press.
- 1977: *Language in Inner city. Studies in Black English vernacular*. Oxford: Blackwell.
- LADEGAARD, HANS J. 2000: Language attitudes and sociolinguistic behaviour: Exploring attitude-behaviour relations in language. – *Journal of Sociolinguistics* 4/2 s. 214–233.
- LAIHANEN, KAISA 1999: *Suomenkielisten IRC-keskustelujen piirteitä: kirjoittamalla välitettyä puhetta*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- LAINIO, JARMO 2000: Sverigefinska ungdomars slanguttryck — vad har de med engelska att göra? En liten studie om engelskans stora dragningskraft. – *Tre veteraner — tre tributer* s. 75–101. Stockholm: Department of Finnish, Stockholm University.
- LAPPALAINEN, HANNA 1996: Variaatio ja sen selittäminen kaakkoishämäläisen murreaineiston valossa. – *Virittäjä* 100 s. 18–37.
- 1999: Young adults and the functions of the standard. – *SKY Journal of Linguistics* 12 s. 63–86.
- LEHTIMÄKI, MAARIT 1996: *Täytelisäkeidiomien yksilöllinen vaihtelu Tampereen puhekie-*

- lessä. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- LEHTINEN, MINNA 1996: *Kauhavan murteen nykytilasta ja muuttumisesta*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- LEHTONEN, TAINA 1997: *Intensiteettiadverbit Tampereen puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- LIEDES, TEIJO 1981: *Äänne- ja muoto-opillisia havaintoja eri-ikäisten iiläisten puheesta*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- LINDÉN, ANU 1994: *Yleiskielestä puhekieleen. Kielellisestä variaatiosta nuortenpalstojen kielessä*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- LINDROOS, MAARIT 1997: *Opetusdiskurssiin piirretty viiva. Tyttö ja poika luokkahuoneen vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 153.
- LINTULA, MARJA 1989: *Etelä-Pohjanmaalta Tampereelle muuttaneiden opiskelijoiden kielellisestä sopeutumisesta*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Sinulle on postia! – *Kielikello* 1/2000. Kielenhuollon tiedotuslehti. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- LÄHTEENMAA, JAANA 1991: Alakulttuuriteoria. – Tommi Hoikkala (toim.), *Törmäävät tulkinat. Kirja nuorista ja nuoruudesta* s. 255–263. Helsinki: Gaudeamus.
- 1992: Tytöt jännitystä etsimässä. Sukkulointia ja irrottelu. – Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.), *Letit liehumaan* s. 155–170. Helsinki: SKS.
- 2000: *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisen ulottuvuuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- LÄHTEENMÄKI, EIJA 1997: *Havaintoja Kokkolan puhekielen variaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- MAKKONEN, SEIJA 1997: »Ee tiällä nyt pelekkee savvoo puhuta.» Vieremäläisnuorten murteen käyttö ja tiedostaminen. Pro gradu -tutkielma. OY.
- MAKKONEN, SEIJA – MANTILA, HARRI (toim.) 1997: *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. OY.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA 1996: *Yleispuhekielisyydet lehtikielessä*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- 1999: Speech quotations in newspapers as a form of language use. – *SKY Journal of Linguistics* 12 s.111–144.
- MALTZ, DANIEL N. – BORKER, RUTH A. 1982: A cultural approach to male — female miscommunication. – J. Gumpertz (toim.), *Language and social identity* s. 196–216. Cambridge: Cambridge University Press.
- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. OY.
- MERTANIEMI, MAARIT 1992: *Koululaiset puhekielen käyttäjinä ja tunnistajina. Havaintoja iisalmelaisten ja seinäjokelaisten koululaisten aineiden puhekielisyyksistä sekä puhekielen tunnistamisesta*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- MIELIKÄINEN, AILA (toim.) 1980a, 1981a, 1981b, 1986: *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportit 1–4*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20, 24, 26, 32.

▷

- 1980b: Nykysuomalaisen puhekielen tutkimuksen taustaa. – *NPMJy, raportti 1* s. 1–40.
- 1980c: Pikapuhemuodot Jyväskylän puhekielessä. – *NPMJy, raportti 1* s. 123–148.
- 1981c: Murre, kielenkäyttäjät ja asenteet. – *NPMJy, raportti 2* s. 91–126.
- 1982: Nykypuhesuomen alueellista taustaa. – *Virittäjä* 86 s. 277–294.
- 1988: Naiset puhekielen säilyttäjinä ja uudistajina. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuisen nainen* s. 92–111. Helsinki: Gaudeamus.
- 2000: Murteet ovat nykyajan uusi käännöskieli. *Helsingin Sanomat* 11.11.2000.
- MILROY, LESLEY 1987: *Language and social networks*. Toinen painos. Oxford: Basil Blackwell.
- MÄÄTTÄ, URHO – PÄLLI, PEKKA – SUOJANEN MATTI K. (toim.) 1999: *Kirjoituksia sosiolinguistiikasta*. *Folia Fennistica & Linguistica* 22. TaY.
- NAHKOLA, KARI 1987: *Yleisgeminaatio. Ääntenmuutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta*. Helsinki: SKS.
- 1999a: Koululaisslangin sanastolähteistä. – *Virittäjä* 103 s. 619–623.
- 1999b: Nykyslangin sananmuodostusoppia. – *Virittäjä* 103 s. 195–221.
- NAHKOLA, KARI – SAANILAHTI, MARJA 1990: Havaintoja Virtain koululaisten kielellisistä asenteista. – Marja Saanilahti & Kari Nahkola (toim.), *Kielen vaihtelu ja puhujan valinnat. Tutkimuksia virtolaisten kielenkäytöstä, murteentuntemuksesta ja kielellisistä asenteista* s. 137–166. Virtain tutkimuksia 7. TaY.
- NIEMINEN, PÄIVI 1997: *Hausjärven ja Riihimäen murteen muuttumisesta*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- NISSI, ULLA 1981: III infinitiivin illatiivi ja inessiivi jyväskyläläisten ja eteläpohjalaisten puhekielessä. – *NPMJy, raportti 3* s. 51–65.
- NORDBERG, BENGT 1985: Om ungdomars samtalsstil. Några preliminära iakttagelser. – *Nysvenska studier* 64 s. 5–27.
- 1992: Onomatopoetiska uttryck och ungdomars samtalsstil. – Siv Strömquist (toim.), *Tal och samtal* s. 150–176. Lund: Studentlitteratur.
- NPMJy = Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportit 1–4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20, 24, 26, 32.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen*. Helsinki: SKS.
- 1988: Kielenulkoisten taustamuuttujien huomioon ottaminen 1800- ja 1900-luvun alun murretutkimuksissa. – Jyrki Kalliokoski, Pentti Leino ja Pertti Pyhtilä (toim.), *Kieli 3* s. 117–160. HY.
- 1994: On the interlinkage of sociolinguistic background variables. – Bengt Nordberg (toim.), *The sociolinguistic of urbanization: the case of the nordic countries*, s. 149–170. Berlin: Walter de Gruyter.
- 2000: Sosiolinguistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 13–37. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA (tulossa): Murteenseurun ensimmäisen vaiheen raportti. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – TIITTULA, LIISA 2000: *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisio-institutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa*. Helsinki: SKS.
- NYSTRÖM, LAURA 1997: *Pyhärannan murteen variaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- OLLI, RAILI 1986: Yleiskielestä poikkeava sanasto jyvaskyläläisten ja eteläpohjalaisten puhekielessä. – *NPMJy, raportti 4* s. 1–32.
- OY = Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- PAANANEN, RITVA 1996: Kuuntelija radiokielen normittajana. – *Virittäjä* 100 s. 520–535.
- PAJARINEN, JAANA 1995: *Liperin murre vuonna 1990. Muuttuuko kivenpyörittäjienkin kieli?* Pro gradu -tutkielma. HY.
- PAKKANEN, SUSANNA 2001: »Alakko nää mua?» *Oulusta Helsinkiin muuttaneiden opiskelijoiden kielellinen sopeutuminen*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- PALANDER, MARJATTA 1982: Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksesta. – *Virittäjä* 86 s. 164–175.
- 1987: *Suomen itämurteiden erikoisgeminaatio*. Helsinki: SKS.
- 2000: Puhekielen tutkimuksen uudet haasteet. – *Virittäjä* 104 s. 436–441.
- PARIKKA, HENNI-MARJA 1996: *Tamperelaisten nuorten puhekielen muuttumisesta*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- PAUNONEN, HEIKKI 1982a: Muuttuvat puhe-suomen muodot. – Maija Larmola (toim.), *Kouluikäisten kieli* s. 130–152. Tietolipas 88. Helsinki: SKS.
- 1982b: Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. – M. K. Suojanen & Päivikki Suojanen (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 35–110. Helsinki: Gaudeamus.
- [1982] 1995: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. HY.
- 1995a: Puhekielen kielioppia etsimässä. – Jan Rydman (toim.), *Tutkimuksen etulinjassa* s. 183–201. Helsinki: WSOY.
- 1995b: Puhe-suomen muuttuva omistusmuotojärjestelmä. – *Virittäjä* 99 s. 501–531.
- 2000a: Stadin slangi historiallisena, kielellisenä ja sosiaalisena ilmiönä. – *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja* s. 14–44. Helsinki: WSOY.
- 2000b: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsinki: WSOY.
- PIIPARINEN-RINTALUOMA, PEIJA-RIIKKA 1999: *Ruotsinkielisten nuorten puhe-suomen variaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- PELTTARI, JAANA 1996: *Alatornion murteen säilymisestä*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- PENTTILÄ, AARNI 1965: *Sanojen ja sanaliittojen toistumisesta*. – *Virittäjä* 69 s. 420–425.
- PIHLAJA, AILA 1971: *Täytelisäys, puheen »parasiitti»*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- POHJOLAINEN, ULLA-MARIA 1998: *Kuopiolaisten nuorten puhekieli*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen laitos.
- PUURONEN, VESA 1997: *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- PUUSAARI, SINI 1994: *Havaintoja Vetelin nykymurteesta kolmella ikäryhmällä*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- PYYHTIÄ, ANU 2000: *Itäinen ja läntinen keskustelukulttuuri? Kysymysten tarkastelua alueellisten puhestrategioiden näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. HY.

▷

- PÄIVÄRINTA, PIA 1999: *Havainnot Kaustisen koululaisten kielestä*. Pro gradu -tutkielma. JY.
- RAVILA, PAAVO 1945: Lauseeseen liittyneet irralliset ainekset. – *Virittäjä* 49 s. 1–16.
- RAUTANEN, MARIANNE 1999: *Tampereen puhekielen jälkitavujen A-loppuiset vokaaliyhtymät, yleiskielen ts-yhtymän vastineet ja t:n heikon asteen vastineet 1977 ja 1997*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- RIIONHEIMO, HELKA 1993: *Paikallismurteesta aluepuhekieleksi. Ristijärven murteen tasoittuminen kahdentoista idiolektin valossa*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen laitos.
- RIIHIAHO, SARI 1990: *Havainnot pudasjärveläisten seitsemäsluokkalaisten puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen laitos.
- ROUTARINNE, SARA 1990: »Älkää järkyttykö mut tääl on yks toukka!» *Helsinkiläistyttöjen dramaattisia juttuja*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- (tulossa): *Taustoittaminen teinityttöjen kerronnassa*. Tekeillä oleva väitöskirja. HY.
- SAANILAHTI, MARJA – NAHKOLA, KARI 1991: *Koululaisslangi Virroilla*. Virtain tutkimuksia 11. TaY.
- SAARINEN, ASTA 1985: *Pohjois-Karjalasta Tampereelle. Muuttajan kieli ja siihen vaikuttavat tekijät*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- SALOMAA, LEENA 1979: *Loppuheitto Turun puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. TY.
- SALONEN, MIRJA 1995: *Murrepiirteitä porilaisten nuorten puheessa*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- SANKOFF, DAVID – CEDEGREN, HENRIETTA J. – KEMP, WILLIAM – THIBAUT, PIERRE – VINCENT, DIANE 1989: Montreal French. Language, class and ideology. – Ralph W. Fasold & Deborah Schiffrin (toim.), *Language change and variation* s. 107–118. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- SIITONEN, KIRSTI 1981: Dialektologian ja sosiolingvistiikan suhteesta. – M. K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia puhekielestä* s. 43–58. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 14.
- SILLANPÄÄ, TARJA 1999: *Tamperelaisten ammattikoululaisten affektisen slangisanaston tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- SILVENNOINEN, LEENA 1980: Laaja-alaiset itämurteisuudet Jyväskylän puhekielessä. – *NPMJy, raportti 1* s. 89–122.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SORSAKIVI, MERJA 1982: Infinitiivijärjestelmän muutoksia lasten kielessä. – *Virittäjä* 86 s. 377–391.
- STOCKMAKARI, PÄIVI 1988: *Lappeen murteen nykyedustus kolmen ikäpolven puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- STRÖMSHOLM, JOHANNA 1999: *Puhekielisyyksien ajallinen vaihtelu Kalevan nuortenpalstakirjoituksissa*. Pro gradu -tutkielma. OY.
- SUOJANEN, M. K. (TOIM.) 1981: *Kirjoituksia puhekielestä*. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 14.
- 1982: Koululaisslangista. – Maija Larmola (toim.), *Kouluikäisten kieli* s. 153–164. Tietolipas 88. Helsinki: SKS.
- 1985: *Mitä Turussa puhutaan? Raportti Turun puhekielen tutkimuksesta*. Turun

- puhekielen projektin julkaisuja 3. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 23.
- SUOJANEN, M. K. – SALOMAA, PAULA – VUORINEN, RIITTA 1981: Kolmen murrepiirteen sosiaalinen ja tilanteinen erottelevuus Turun puhekielessä. – M. K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia puhekielestä* s. 109–143. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 14.
- TaY = Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- THELANDER, MATS 1979a: *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträsktal. Del 1. Materialbeskrivning och analys på språkdragsnivå*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 14: 1.
- 1979b: *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträsktal. Del 2. Teoretiska utgångspunkter och analys på språkartsnivå*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 14: 2.
- TIITTULA, LIISA 1992: *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Loimaa: Finn Lectura.
- TOLONEN, TARJA 1999: Hiljainen poika ja äänekäs tyttö? Ääni, sukupuoli ja sosiaalisuus koulussa. – Tarja Tolonen (toim.), *Suomalainen koulu ja kulttuuri* s. 135–157. Tampere: Vastapaino.
- TUOMINIEMI, MERVI 1999: *Kauhajokisten nuorten kieli*. Pro gradu -tutkielma. TaY.
- TY = Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 1999: *Kaunhiista kauhniiseen, satheesta satteeseen. Jälkitavuis- sa säilyneen h:n variaatiosta Pellossa vuoden 1995 aineiston valossa*. Pro gradu -tutkielma. HY.
- (tulossa): *Kieli alueellisen identiteetin ulottuvuutena: yksilöllinen paikkasuhde kielellisen variaation selittämisessä*. Tekeillä oleva väitöskirja. HY.
- Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti, Helsinki.
- VUORINEN, RIITTA 1979: *Puhekielen täytelisäkkeet*. Pro gradu -tutkielma. TY.
- VÄLIMAA, RAILI 1996: Nuorten sosiaaliset suhteet, sosiaaliset verkostot ja tuki. WHO-koululaistutkimus. – *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 33 (Supplementti: *terveyskasvatustutkimuksen vuosikirja 1995*) s. 25–34.

Kirjoittajan osoite (address): Suomen kielen laitos, PL 3, 00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: hanna.lappalainen@helsinki.fi